

1.5 ve 2. Nesil Türk Gençlerinin Ailede Dini Sosyalleşmeleri: New Jersey, USA Örneği¹

ÖZCAN GÜNGÖR
Atatürk Üniv. İlahiyat Fakültesi
ogungor@atauni.edu.tr

Öz

Bulunduğu ülkeden başka bir ülkeye göç eden ve yerleşen ailelerin karşılaştıkları en önemli sorun sosyalleşme olgusudur. İki ülkedeki dinî ve kültürel farklılığın fazla olması, sorunu daha da derinleştirmekte, özellikle de sonraki nesilleri entegrasyon ve asimilasyon arasında bir kimlik kriziyle baş başa bırakmaktadır. Bu makalede, Amerika’da yaşayan Türk ailelerin çocuklarının dinî sosyalleşmeleri üzerine gerçekleştirilen nitel bir araştırmanın sonuçları paylaşılmıştır. New Jersey eyaletinde yaşayan 1.5 ve 2. nesil Türk gençlerinin örneklem olarak belirlendiği araştırmada, yöntem olarak “gömülü teori”nin “derinlemesine görüşmeler” tekniği kullanılmıştır. Araştırmada anne, baba, kardeşler ve aile büyüklerinin dinî sosyalleşmeye etkileri ele alınmıştır. Bu çerçevede ailelerin tutumlarının çocuklar tarafından ifadelendirilmesinin bağlılık ve aidiyet, nostaljik özlem, çatışma, asimile ve melezleme şeklinde beş temel bileşen etrafında şekillendiği görülmüş, bu bileşenler ise tipolojikleştirilerek tahlil edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Türk Ailesi, Amerika’da Türk Gençler, Dini Sosyalleşme, Göçmen Yaşamı, Nitel Yöntem

Abstract

Religious Socialization of 1.5th and 2nd Generation Turkish Youth within Family: the Case of New Jersey, USA

Socialization is one of the important problems for immigrant families and cultural differences often lead to identity crisis among subsequent generations. This article offers a qualitative research on the religious socialization of Turkish children in the USA and their adaptation to the American values while preserving their own identity and culture. Data were collected, using the technique of “in-depth interviews” of the grounded theory, from a sample of eighteen respondents consisting of 1.5th and 2nd generation Turkish youth living in New Jersey, USA. This research aims to investigate the influence of family members in terms of the religious socialization of the respondents and evaluates the children’s expression of their families’ attitudes in five categories: belonging and loyalty, nostalgia, conflict, assimilation and finally hybrid socialization in two cultures, and analyze these through typologization.

Keywords: Turkish Family, Turkish Youth in the USA, Religious Socialization, Immigrant Life, Qualitative Method.

---

¹Amerika’da kaldığım süre içinde çocuklarıyla yakın dostluk kurmama müsaade ve yardım eden ailelere, benimle çok özel duygularını paylaşan bütün katılımcı çocuklara ve çalışmanın nitel olarak yorumlanması ve içeriğinin sosyolojik dile dökülmesinde tecrübelerini benimle paylaşan değerli meslektaşım Doç. Dr. Mustafa Macit’e teşekkürlerimi iletmek benim için bir zevktir.

Giriş

“Sosyalleşme” tarihi olarak hem sosyolojinin hem de psikolojinin gündemine aynı anda “insan doğası” bağlamında girmiştir.² Sosyalleşme, çaresiz bir çocuğun zamanla kendinin farkında olması ve kişinin toplumun bir parçası haline gelmesiyle aile, okul, dinî merkezler, mesleki örgütler gibi içinde yer aldığı toplumsal kurumların, daha genelde içinde doğduğu/yaşadığı kültürel ortamın kendisinden beklediği şekilde davranmayı ve diğer bireylerle uyum içinde yaşamayı öğrenme sürecinin adıdır.³

Sosyalleşme asla tamamen başarılı değildir. Bazı bireyler, bu aktarılmış evrende diğerlerinden çok daha açık bir şekilde “ikamet eder”. Bu az-çok onay görmüş “sakinler”in arasında dahi, evreni kavrama tarzları açısından daima nevi şahsına münhasır farklılıklar olacaktır. Bu bağlamda hiçbir birey, kendi toplumunda gerçeklik olarak nesnelleşmiş şeylerin tümünü içselleştiremez; velev ki toplum ve toplum dünyası görece basit şeyler olarak görülse bile.⁴ Bu demektir ki, nesnel ve öznel gerçeklikler arasındaki simetri, asla durağan, bir kere olup bitmiş bir şey değildir.

Dinî sosyalleşmeyi genel olarak sosyalleşmeden ancak analitik yolla ayırt edebiliriz. Zira insanların dinî tercihleri, öğrenmeleri ve davranışlarına ilişkin süreç aslında dinî sosyalleşmenin başlangıç evresini teşkil eder. Dinî sosyalleşme adına bireylerde tercihlerin nasıl oluştuğu ve değiştiğini anlamak bizim için önemlidir. Çünkü dinî tercihler hayatın manası ve amacına ilişkin doğaüstü görüşleri destekleyen bir açıklamayı da beraberinde getirmektedir.⁵ Sherkat’ın “sosyal araçlar aracılığıyla bireylerin dinî inançlarını ve anlayışlarını etkileyen bir interaktif süreçtir”⁶ şeklindeki tanımı yanı sıra, dinî sosyalleşmeyi, “her bir dinin ya da dinî geleneğin kendine özgü inanç, öğreti ve kuralları gözetiminde, kişinin nasıl bir dinî

² Mark Rapley & Susan Hansen, “Socialization,” Bryan Turner (ed.), *The Cambridge Dictionary of Sociology* (Cambridge: Cambridge University Press, 2006) içinde, ss.591-592.

³ Theodore E. Long & Jeffrey K. Hadden, “Religious Conversion and the Concept of Socialization: Integrating the Brainwashing and Drift Models,” *Journal for the Scientific Study of Religion* 22:1 (1983), s.5; Anthony Giddens, Mitchell Duneier & Richard Appelbaum, *Introduction to Sociology* (New York: W. W. Norton Company, 2005), s.88; Fazlı Polat, *Türk Toplumunda Zihniyet Oluşumu Açısından Dini Sosyalleşme ve Karşılaşılan Bazı Problemler*, *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi* 19 (2002), s.208.

⁴ Peter L. Berger & Thomas Luckmann, *Gerçekliğin Sosyal İnşası*, terc. Vefa S. Öğütlü (İstanbul: Paradigma Yayıncılık, 2008), ss.154, 196.

⁵ Darren Sherkat, “Religious Socialization: Sources of Influence and Influences of Agency,” Michelle Dillon (ed.), *Handbook of Sociology of Religion* (Cambridge: Cambridge University Press, 2003) içinde, s.152; Ünver Günay, “Türkiye’de Dini Sosyalleşme,” *Türkiye I. Din Eğitimi Semineri* (Ankara: İlahiyat Vakfı Yayınları, 1981) içinde, ss.192-193.

⁶ Sherkat, *Religious Socialization*, s.151.

tutum geliştirmesi gerektiğinin öğretilmesi ve bunun sonucunda, kişinin içinde bulunduğu toplumun dinî alışkanlıklarına ve beklentilerine uygun davranışlar göstermesi süreci” olarak da tarif edebiliriz.⁷

Yapılan araştırmalarda temel olarak dinî sosyalleşme (dinin kültürel aktarımı) için beş temel araç belirlenmiştir: Aile, dinî merkezler, din eğitimi, akran grubu ve medya.⁸ Geleneksel toplulukların aksine modern toplumlarda çocuk biraz büyüyüp çevreyi tanıyınca ailenin etkisi kısmen azalmakta⁹ ve akran grubu, okul, dinî merkezler, din adamları, kitle iletişim araçları gibi sosyalleştirme vasıtalar devreye girmektedir. Buna rağmen çocuklar için aile dinî sosyalleşmede temel unsurdur ve dinî inanç ve değerler üzerinde ailenin bu etkisi bütün hayat boyu en etkili rolü oynamaya devam etmektedir.¹⁰

Esasen ailenin diğer sosyalleşme kurumlarına da doğrudan etkisi kesindir. Çünkü birey ailede öğrendiğini arkadaş çevresinde ve kendi aile yaşamında, pratiklerini dinî mekânda ve okuldaki ilişkilerini de aileden aldığı temel üzerine kuracaktır.¹¹ Öyle ki aileler çocuğun dinî ibadetlere katılımında, ileride eş seçiminde, ahlaki ilkelerdeki tutarlılıkta ve kendi etnik

⁷ Yakup Coştu, “Toplumsallaşma Sürecinde Dindarlığı Etkileyen Faktörleri” (yayınlanmamış doktora tezi, 19 Mayıs Üniversitesi, Samsun, 2009), s.79.

⁸ Türkiye’de yapılan din sosyolojisi çalışmalarında bireylerin dini bakımdan toplumun normlarını öğrenmesinde etkili olan dini bilgileri aileden, okuldan, Kur’an Kurslarından, camiler aracılığıyla din görevlilerinden, medyadan özellikle TV’deki dinî tartışmalardan ve kitaplardan aldıkları görülmektedir. Bkz. Münir Koştaş, *Üniversite Öğrencilerinden Dine Bakış* (Ankara: TDV Yayınları, 1995), s.71; Ünver Günay, *Erzurum Kenti ve Çevre Köylerinde Dini Hayat* (İstanbul: Erzurum Kitaplığı, 1999), s.228; Özcan Güngör, “Modernizm Sürecinde Cami Cemaatinin Din Anlayışı (Batıkent Örneği)” (yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara, 2004), ss.81-87; Mehmet E. Köktaş, *Türkiye’de Dini Hayat (İzmir Örneği)* (İzmir: İşaret Yayınları, 1993), ss.159-160. Bu sonuçlar bize Türklerin dinsel kimlik edinme yollarını göstermektedir. Ancak yurtdışında yaşayan Türkler için sosyalleşirmenin araçlarının aynı etki ve yöntemlerle çalışmadığını bilmekteyiz.

⁹ Çocuğun yaşının ilerlemesiyle birlikte ailenin öneminin azaldığına dair “kanal teorisi”ne karşı çıkışlar da vardır. Buna göre kimi araştırmalarda ailenin okullaşma ve akran çevresi sonrası dinî sosyalleşmede önemi azalmamakta, bazen azalmaların olduğu görülse de, bu sonuç biraz da ilgili toplumun aile yapısından kaynaklanmakta olduğuna dair görüşler vardır. Bkz. Brandon Vaidyanathan, “Religious Resources or Differential Returns? Early Religious Socialization and Declining Attendance in Emerging Adulthood,” *Journal for the Scientific Study of Religion* 50:2 (2011), s.368.

¹⁰ Marie Cornwall, “The Influence of Three Agents of Religious Socialization: Family, Church, and Peers,” Darwin L. Thomas (ed.), *The Religion and Family Connection: Social Science Perspectives* (Provo, UT: Religious Studies Center, Brigham Young University, 1988) içinde, s.227; Kenneth E. Hyde, *Religion in Childhood and Adolescence: A Comprehensive Review of the Research* (Birmingham, AL: REP, 1990), ss.224-237; Vincent F. Anthony, Chris Hermans & Carl Sterkens, “Religious Practice and Religious Socialization: Comparative Research among Christian, Muslim and Hindu Students in Tamilnadu, India,” *Journal of Empirical Theology* 20 (2007), s.106; Elisabeth Arweck & Eleanor Nesbitt, “Young People’s Identity Formation in Mixed Faith Families: Continuity or Discontinuity of Religious Traditions?” *Journal of Contemporary Religion* 25:1 (2010), s.83; Sherkat, *Religious Socialization*, s.155.

¹¹ Harold Himmelfarb, “Agents of Religious Socialization Among American Jews,” *The Sociological Quarterly* 20 (1979), s.478; Cornwall, “The Influence of Three Agents,” s.208.

grubunun etkinlik ve okul faaliyetlerine katılımında doğrudan etkisi olmaktadır.¹²

Ghayur'un da dikkat çektiği gibi, Amerika'da Müslüman aileler, hem kendi varlıklarını sürdürmek, hem de çocuklarının dinî, kültürel ve sosyal açıdan dengeli sosyalleşme süreci yaşamaları için dünyanın diğer bölgelerindeki Müslümanların gösterdiği çabanın birkaç katını göstermek zorundadırlar. Çünkü onlar önce birinci nesil olarak kendilerinin alışmakta/kavramakta zorlandıkları Amerikan değerlerini, bu değerlerin Hıristiyan kültürüne ait olanlarını dışarıda tutarak çocuklarına benimsetmek, kendi dil ve dinlerini öğretmek ayrıca etnik kimliklerini de çocuklarına bilinç olarak kazandırmak istemektedirler.¹³

Bu açılardan göçmen Türk çocuklarının dinî sosyalleşmelerinin karmaşık yapısını ve Amerika'da aile ortamında ve gündelik yaşamlarında edindikleri dinî sosyalleşmenin, onların sosyal hayatlarında ne gibi roller oynadığını veya onlara rehberlik ettiğini anlamaya çalışacağız. Son yıllarda genç ve çocukların dinî tecrübe ve bakış açılarının önemi, sosyal bilimlerde artan bir şekilde gözle görülmektedir.¹⁴ Bununla birlikte kimi çalışmalarda Amerika'da Türk gençlerinin kimlik, dil, din ve kültür sorunları üzerinde duran atıflara rastlanılsa da¹⁵ doğrudan veya genel olarak Türk gençlerinin dinî sosyalleşmelerinden bahseden bir araştırmaya rastlanılmamıştır.

Araştırmamız gelişim basamakları düşünüldüğünde çocuklar için "ilk ergenlik" (12-15) çağı diye adlandırılan süreci kapsamaktadır. Son çocukluk ve ilk ergenlik dönemlerinde dinî inancın ortaya çıkmasında ve oluşmasında aile en önemli faktördür. Öyle ki aile, çocuğa dinî inanç ve uygulamaları öğretip, ondaki dinî duygunun gelişmesini sağlayabileceği gibi, çocuğun dinden uzaklaşmasına ve ondaki dinî duygunun körelmesine de neden olabilmektedir. İlk ergen sosyalleşmesinde aile en etkili faktör olmaya

¹² Cornwall, "The Influence of Three Agents," s.208.

¹³ M. Arif Ghayur, "Muslims in the United States: Settlers and Visitors," *The Annals of the American Academy of Political and Social Science* 454 (1981), s.163.

¹⁴ Peter J. Hemming & Nicola Madge, "Researching Children, Youth and Religion: Identity, Complexity and Agency," *Childhood* 19:1 (2011), s.39.

¹⁵ Richard Alba, "Bright vs. Blurred Boundaries: Second Generation Assimilation and Exclusion in France, Germany and the United States," *The Ethnic and Racial Studies* 28:1 (2005), ss.20-49; Zeynep Ercan, "Looking at School from the House Window: Learning from Turkish-American Parents' Experiences with Early Elementary Education in the United States," *Early Childhood Education Journal* 38 (2010), ss.133-142; Özcan Güngör, "The Process of Religious Institutionalization of Turkish in the US," *International Journal of Business and Social Science* 2:8 (2011), ss.211-222; İlhan Kaya, "Muslim American Identities and Diversity," *Journal of Geography* 106:1 (2007), ss.29-35; Ayşem Şenyürekli, "Caring From a Distance: How Turkish Transnational Families Maintain Intergenerational Relationship" (yayınlanmamış doktora tezi, The University of Minnesota, Minnesota, 2007).

devam etse de, bu faktörün dışındaki cami, din adamı, okul, akran grubu, çalışılan yer, gençlik kültürü ve kitle iletişim araçlarının belirgin etkisinin gözlemlendiği de bilinmektedir.¹⁶

Bu çalışma, a) Anne, baba, kardeş ve aile büyüklerinin dinî sosyalleşmedeki rolleri, b) Göçmen ailelerin dinî sosyalleşme ihtiyaç ve tutumlarını belirleyen temel sosyolojik süreçleri, c) Ailelerin çocukların dinî sosyalleşmeleri için ne tür kurumsal yapıya yönelimleri ve d) Çocukların mevcut şartlarda edindikleri dinî sosyalleşmelerinin onların sosyal çevreyle ilişkilerine tesirlerini nasıl etkilediğini anlamayı, kendisine problem edinmiştir.

Bu bağlamda, ilk ergenlik dönemi içindeki Amerikalı Türk gençlerinin ailede yaşadıkları dinî sosyalleşmeyi, onların anne, baba, kardeş ve aile büyüklerinin de etkilerini dikkate alarak nitel bir yöntemle ele almak çalışmanın temel amacını oluşturmaktadır. Dolayısıyla çalışmanın bu temel amacına bağlı olarak kimlik, yabancılaşma, bağlılık, arada kalma, çatışma, değerlerde yoksunluk ve yalnızlık gibi sorunlarla iç içe Amerika'nın New Jersey eyaletinde yaşayan göçmen Türk gençlerinin dinî sosyalleşmelerinin aile özelinde ele alınması ve Amerika'da Türk gençlerinin ailede dinî sosyalleşmelerinin tipolojisinin yapılması çalışmanın alt amaçlarını oluşturacaktır.

1. Veri ve Metot

Bu çalışmanın verilerini Amerika'da Türklerin en yoğun yaşadığı yerlerden biri olarak bilinen New Jersey eyaletinin¹⁷ Passaic County ve Bergen County şehirlerinde oturan geniş bir kültürel ve dinsel arka plana sahip Türk çocukları oluşturmaktadır.¹⁸ Dolayısıyla çalışmanın evreni New Jersey eyaletinin Passaic County ve Bergen County şehirlerinde oturan Türk

¹⁶ Cornwall, "The Influence of Three Agents," s.231; Hyde, *Religion in Childhood*, s.237; Giddens, Duneier & Appelbaum, *Introduction to Sociology*, s.91; Eyüp Şimşek, "Çocukluk Dönemi Dini Gelişim Özellikleri ve Din Eğitimi," *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 4:1 (2004), s.210.

¹⁷ Araştırmalar ve özel sohbetlerde dile getirilen yaklaşık 150.000 Türk'ün sadece New York ve New Jersey'de oturduğu; genel olarak da 500.000 Türk'ün Amerika'da varlığını sürdürdüğü ifade edilse de (bkz. İlhan Kaya, "Identity and Space: The Case of Turkish Americans," *The Geographical Review* 95:3 (2005), s.428), Amerikan İstatistik Bürosu tarafından 2010 yılında gerçekleştirilen nüfus sayımının sonuçlarına göre Amerika'daki resmi Türk nüfusu 196.283'e ulaşmıştır. Hesaplamalarını artı/eksi 10 bin ile yapan kurum, Türk nüfusunun 186-206 bin arası olduğu sonucuna varmıştır. (Bkz. Census, "Turkish Community",

http://factfinder2.census.gov/faces/tableservices/jsf/pages/productview.xhtml?pid=ACS_10_1YR_B04003&prodType=table (16.12.2011).

¹⁸ İlhan Kaya, *Müslüman Amerikalılar* (Ankara: Dipnot Yayınları, 2007), s.110

gençleri, örneklemini ise araştırmamıza dahil edilen 18 kişilik gençler oluşturmaktadır.

Gençlere ulaşmak için resmi kayıtlar yerine “kartopu” ve “amaçlı örneklem” metodu uygulanmıştır. Örneklemelerden detaylı veriler elde edebilmek amacıyla yarı yapılandırılmış sosyo-demografik soru kağıdı ve temel olarak derinlemesine görüşme teknikleri “gömülü teori”¹⁹ metoduna uygun olarak kullanılmıştır. Ayrıca gözleme dayalı notlar da alınmıştır. Çalışma 2010 Mart ve Mayıs aylarında bizzat araştırmacı tarafından yaşları 12 ile 15 yaş arası Türk Amerikalı gençlerden tümevarımsal yöntemle toplanmış verilerle sınırlıdır. Çocukların ifadeleri mümkün mertebe aynen kullanılmış, fakat bazen cümleler düzeltilmiştir. İfadelerin aynen aktarılması çocukların gerçek dünyalarını anlamak için bir yöntem olarak kabul edilmiştir. Görüşmeler genelde 4 soru üzerinden yapılmış ve yaklaşık 45 dakika ile 80 dakika arasında sürmüştür.

Bu çalışmada derinlemesine görüşmeler şu araştırma soruları etrafında gerçekleştirilmiştir: a) Anne, baba, kardeş ve aile büyüklerinin dinî sosyalleşmede rolleri nelerdir? b) Ailelerin çocuklarının dinî sosyalleşmelerinin şekillenmesinde tutumlarını belirleyen sosyolojik unsurlar nelerdir? c) Amerika’nın kültürel çoğulcu yapısı içinde Türk aileleri çocuklarının dinî sosyalleşmeleri adına ne gibi kurumsal faaliyetler göstermektedirler? d) Çocukların sahip oldukları dinî bilgi ve inançlar onların sosyal çevreye uyumunu nasıl etkilemektedir?

Konu ele alınırken öncelikle ailede dinî sosyalleşmeye ilişkin çocuklara yöneltilen sorulara verilmiş cevaplar bir ön okumadan hareketle çocukların yaklaşım tarzlarına göre kategorilendirilmiş sonra bu kategorilendirme üzerinden çözümleme yapılmaya çalışılmıştır. Diğer bir ifadeyle gömülü teoriye uygun olarak veri analizinde öncelikle açık kodlama, sonra eksen kodlama ve son olarak seçici kodlama işlemleri uygulanmıştır. Neticede elde edilen bütün sonuçlar birleştirilmiş, karşılaştırılmış, benzerlikler ve farklılıklar tespit edilerek veri analizi tamamlanmıştır. Analiz sonuçlarında değerlendirmeleri birbirine çok yakın olan katılımcılardan bir kısmının mülakatları çalışmaya direk alınmış, diğerlerine ise genel atıflar yapılmıştır. Neticede bu çalışmayla Amerika’da Türk gençlerinin ailede dinî

---

¹⁹ Gömülü Teori, Glaser ve Strauss tarafından geliştirilmiştir. Teorinin temel amacı “bir teoriyi üretmek veya keşfetmektir.” Başka bir deyişle “teorinin keşfi sistematik olarak elde edilen sosyal araştırma verilerinden yapılır.” Barony Glaser & Anselm Strauss, *The Discovery of Grounded Theory: Strategies for Qualitative Research* (New York: Aldine de Gruyter, 1967), s.xx.

sosyalleşmelerinde kaynaklarda yer almayan yeni bulgular elde edilerek ailede dinî sosyalleşme kaynaklarına bilimsel katkıda bulunulmuştur.

Bu kategorik yaklaşımda göçmen ailelerde dinî sosyalleşmenin temelde beş bileşenle ilgili olduğu sonucu ortaya çıkmıştır ve uygulama sonuçları da bu beş temel üzerinde açıklama ve anlamaya çalışılmıştır. Bunlar, a) bağlılık ve aidiyet, b) nostalji, c) arada kalma/çatışma d) asimile, e) melezleme olarak sıralanabilir.

Araştırma yürütülürken Türk çocuklarının Amerika’da doğup doğmaması ayırt edilmemiş olup, toplam (N:18)²⁰ örneklemin 10 tanesi Amerika’da doğmuş, 5 tanesi üç yaşın altında Amerika’ya gelmiş ve 3 tanesi ise 7 yaşın üzerindeyken Amerika’ya göç etmiş çocuklardan oluşmaktadır. Toplam 18 kişilik örneklemin 10 tanesi hali hazırda camilerde açılan hafta sonu Kur’an kurslarına devam eden, 6 tanesi hiçbir cami veya dinî grubun aktivitelerine katılmayan, 2 tanesi ise dinî grupların açtıkları organizasyonlarda dinî sosyalleşmeye katılan öğrencilerden oluşmaktadır. Cinsiyet açısından ise katılımcıların 9 tanesi erkek, 9 tanesi de kızdır. Aileye ilişkin verilerde de katılımcıların ailelerinin 3 tanesi geniş aile, 2 tanesi sadece anneye ve geriye kalan 13 tanesi de çekirdek aileden oluşmakta olduğunu görmekteyiz. Çalışma içinde katılımcılar gerçek isimleriyle değil, rumuzla ifade edilmiş olup, çocukların yaşı (Y) ve mülakat tarihi de ifadenin sonunda gösterilmiştir.

2. Göçmenlerin Kültür ve Kimlik Aktarımında Yarışma, Çatışma ve Meydan Okumayla Birlikte Din

Çağımızda çocukların tek bir kültür, dil, aile ve din içerisinde sosyalleştirilmesi mümkün görünmemektedir.²¹ Bu göçmen çocuklar için daha da zordur, çünkü onlar kimi zaman dua etme şekillerini, kimi zaman dans etme figürlerini kimi zaman müzik üretimlerini başka din, kültür ve gelenekten almak durumundadırlar. Bu kültürler arası kaymalar onlar için önemli dönüşümlerin dışavurumları olarak ortaya çıkabilir. Gündelik hayat içerisinde okulda, camide veya evdeki etkileşimlerinde göçmen çocuklar,

²⁰ Evren ve örneklem bağlamında 18 kişi üzerinden yapılan çıkarımların genele şamil olması sorusu akla gelmektedir. Ancak bilinmektedir ki nitel yöntemle yürütülen çalışmaların doğası gereği bütün evrene genelleme özelliği yoktur. Mikro planda ve özne odaklı bu çalışmalar benzer yerlerde ve şartlarda (ki bu şartlar çoğu zaman aynı olmayacaktır) bazı genel çıkarımlara imkân verebilir.

²¹ Toonvan Meijl, “Multicultural Adolescents Between Tradition and Postmodernity: Dialogical Self Theory and the Paradox of Localization and Globalization,” Hubert J. M. Hermans (ed.), *Applications of Dialogical Self Theory*, New Directions for Child and Adolescent Development, 137 (San Francisco: Jossey-Bass, 2012) içinde, s.41.

sürekli arkadaşlarının giyim tarzı, saç şekli, konuşmadaki hareketleri ve birbirlerinin sosyal normlarından etkilenecek her birinin anlam dünyasının dışavurumunu yaşadığı ve paylaşarak etkileşimlerin olduğu ortamlarda iç içe vakit geçirmektedirler. Bu iç içe geçişlerin kimisi çocukta tam bir bütünlük içerisinde dengeli bir sosyalleşmeyi, kimisi asimile edici, kimisi iki kültür ve gelenek arasında kalıcı bir etkiyi, kimisi de nostaljik bir özlem şeklinde onların kimlik ve kültür algısına yansiyarak dinî sosyalleşmeyi parçalı bir hale sokabilmektedir.

Genel olarak göçmenlerin din, göçmen olmak, etnisite, yaş, cinsiyet, ana dil ve kültürel geleneklerle çocuklarını sosyalleştirme eğiliminde oldukları ve ailelerin eğitim ve sınıf farklılıklarının da çocukların dinî sosyalleşmelerinde etkin olduğunu görmekteyiz. Bu bize Woodward'ın²² sosyal kimliğin (diğer anlatımla sosyalleşmenin) inşasında sınıf, etnik kimlik ve kültürü en önemli öğeler olarak anmasının yanında yaş, din, sağlam vücut ve cinsiyet gibi diğer önemli sosyal kimlik kurucularını hatırlatmaktadır.

Din ikinci nesil göçmen çocukları için kötülüklerden izole edici ve kültürel kimliklerini muhafaza edici çok önemli roller oynamaktadır. Ayrıca onlar için din, hayatlarına bir anlam katma adına sahip olduklarının yanında yeni bir bakış kazandırmaktadır.²³

Yapılan pek çok çalışmada ilk dönem göç eden Yahudi ve Hıristiyanların Amerika'da kültürlerini korumak ve diğer nesillere aktarmada dinin çok önemli roller üstlendiğini ortaya çıkarmıştır.²⁴ Yine Asya kökenli insanların da kültürlerini korumada en önemli unsurun din olduğu görülmektedir.²⁵ Hatta Herberg'in gösterdiği gibi dili ve bazı kültürel gelenekleri ikinci nesilde bile muhafaza etmek zorken, din üçüncü nesilde bile etnik kimliği muhafazada en önemli kaynak işlevi görmektedir.²⁶ Son zamanlarda özellikle Amerika'ya göç etmiş çok çeşitli dinî gruplar içindeki yeni nesil göçmenler için de dinin aynı işlevi gördüğü ortaya çıkmıştır. Ayrıca bazı çalışmalarda Amerika'da ana dinî akımların dışındaki dinî grupların örneğin

²² Kathryn Woodward, *Identity and Difference* (Londra: Sage Publications, 1997), ss.7-9.

²³ Alejandro Portes & Rubén G. Rumbaut, *Immigrant America: A Portrait* (Berkeley & Los Angeles: University of California Press, 2006), s.316.

²⁴ Will Herberg, *Protestant, Catholic, and Jew: An Essay in the American Religious Sociology* (Garden City, NY: Doubleday, 1960); Stephen Warner, "Work in Progress toward a New Paradigm for the Sociological Study of Religion in the United States," *American Journal of Sociology* 94 (1993), ss.1044-1093.

²⁵ Pyong Gap Min & Dae Young Kim, "Intergenerational Transmission of Religion and Culture: Korean Protestants in the U.S.," *Sociology of Religion* 66:3 (2005), s.263.

²⁶ Min & Kim, "Intergenerational Transmission of Religion," s.264.

İslam, Hinduizm gibi etnik kimlik ve etnik kültürlerini din ile yansıtmaları daha başarılı olarak görülmektedir.²⁷

Jacobson²⁸ genç Müslümanların güçlü kimlik duygularına sahip olmasını, onların kendileriyle diğerleri arasındaki çizgiyi belirleyen dinî sınırlardaki ilişkiye bağlamaktadır. Çünkü İslam dini günlük ibadetlerde, yeme içme alışkanlıklarında ve rutin uygulamalarda bir takım tedbirleri ister. Benzer şekilde bu sınırlar çocuk ve gençlerin diğer dinlerden olan çocukların inanç ve kimlikleriyle karşılaştıklarında kendi sosyalleşmelerine yardımcı olmaktadır.

Etnisitenin dinî sosyalleşmede önemli bir rolü vardır. Araplar, Hindular ve Sihler kendilerinin farklılıklarını ortaya koymak için daha çok dinlerini vurgularken,²⁹ Türkler de bu bazen önce ulusal kimliğin öne çıkması tarzında tersi olabilmekte ve bazen de etnik kimlikle birlikte din aynı anda öne çıkarılmaktadır. Bu farklılığın oluşmasında Müslümanların farklı gelenek, tarih, kültür ve Batıyla olan ilişkilerinin rolü büyüktür.

Yaş açısından bakıldığında cinsiyet kadar kesin sonuçlar içermese de gençlerin yaşı ilerledikçe daha az dindarlaştıklarına dair bulgulara rastlanılmaktadır. Bunun yanında yaşın ilerlemesini önemli bir dindarlık gerilemesi olarak görmeyen çalışmalar da vardır. Esasen bütün hayat serüveni göz önüne alınınca, yaşın artışıyla birlikte dinî bağlılık, tutum ve pratiklerin de artacağı söylenebilir.³⁰ Dolayısıyla genç yaştaki çocukların dindarlıklarından ziyade, dinî etki ve kültürel öğelere ne kadar maruz kaldıkları noktası göçmen dinî sosyalleşmesi için önem arz etmektedir.

Cinsiyet açısından bakıldığında nicel ve nitel çalışmalarda kızların erkeklere oranla dinî görevlerini yerine getirme eğilimleri daha yüksek görünmektedir. Benzer şekilde kızların ve erkeklerin dinî anlayış, tutum, davranış ve uygulamalarda farklılıklar olduğu da görülmektedir.³¹ Cinsiyet noktasında geleneksel Türk toplum algısında kız çocuklarının evde daha fazla vakit geçirmeleri gerektiği ve anne babanın kontrolünün erkeğe nispetle kız çocukları üzerinde daha baskın olması gerektiği vardır. Bu durumda kız çocuklarının dinî sosyalleşmelerinin erkek çocuklara göre daha üst düzeyde ve uyumlu olması beklenir.

²⁷ Min & Kim, "Intergenerational Transmission of Religion," s.264.

²⁸ Jessica Jacobson, *Islam in Transition: Religion and Identity among British Pakistani Youth* (Londra: Routledge, 1998), ss.3-9.

²⁹ Dhooleka Sarhadi Raj, "Who the Hell Do You Think You Are? Promoting Religious Identity among Young Hindus in Britain," *Ethnic and Racial Studies* 23:3 (2000), ss.535-558.

³⁰ Hemming & Madge, "Researching Children," ss.38-41.

³¹ Hemming & Madge, "Researching Children," ss.38-41.

Göçmen grupların maddi yeterlilikleri artıp ikinci ve üçüncü nesil yetişince dil sorunu, din dilinin ağırlığı da eklenince kültürel aktarımda büyük sorun olarak ortaya çıkabilmektedir. Kore kökenli Amerikalılar, özellikle ikinci ve üçüncü nesil yetişince daha çok dinî ibadet ve seremonilerini İngilizce yapan kiliseler açmışlardır. Çünkü yerel dilin anlam zenginliğini anlamada zorlanan ikinci ve üçüncü nesil göçmenler ya dinden soğumakta veya dinî etkinliklere gönüllü katılım asgariye inmektedir.³² Koreli ailelerin bizzat isteğiyle çocuklara Kore kültürü ve kimliği de yine İngilizce olarak öğretilmektedir. Çünkü dilin ortaya çıkardığı engellere takılmak, kültür ve kimlik aktarımını zorlaştırdığı gibi dinî sosyalleşmenin bu yolla yapılmasını da zorlaştırmaktadır. Ancak 1.5 veya ikinci nesilden olan kimi insanlar ana ülkelerinden evlenmektedirler. Bu durumda olan ailelerin (kültürel olarak taze kan görevi görerek) çocuklarının kendi yerel dillerini kullanma becerileri daha yüksek olmakta ve çocuklarını da bu yolla eğitebilmektedirler.

Amerikan toplumunun geleneksel olarak dil ve kültür konusunda kendi dilleri ve kültürlerinin benimsenmesi için göçmenlere sosyal baskı uyguladıkları kabul edilir; ancak din konusunda böyle teşvik veya baskıdan söz edilemez.³³ Bunun yanında ABD her ne kadar seküler bir siyasal yapıya sahip olsa da, bazı kişilerce ülkenin Yahudi-Hıristiyan (*Judeo-Christian*) kültürel kimliğinin sürekli olarak vurgulanması ve buna bağlı olarak da sosyal mekânın bu kültürel kimliğin değer sistemine göre organize edilmesi Müslüman Amerikalıları diğer göçmen gruplara göre daha dezavantajlı bir duruma sokmaktadır.³⁴ Bu yüzden göçmen Türk ailelerin çocuklarını hem kendileriyle duygu ve kültür olarak yabancılaşma yaşamaması için, hem de Türkiye’de kendilerini “yabancı” görmemeleri ve hissetmemeleri için din ve dil eğitimine yoğunluk verdiği bilinmektedir. Bu paralelde cami dernekleri veya kültürel dernekler bu tür kursları başından beri düzenlemektedir.³⁵

Üzerinde araştırma yürütülen Türk çocuklarının kendilerinden önceki göçmen Türk çocuklarına nispeten kültürlerini öğrenme konusunda birkaç avantajından bahsetmek mümkündür. Birincisi artık Amerika’da birbirlerine yakın mesafede oturan bir “Türk toplumundan”³⁶ bahsedebiliriz. İkincisi

³² Min & Kim, “Intergenerational Transmission of Religion,” s.271.

³³ Portes & Rumbaut, *Immigrant America*, s.316.

³⁴ Alba, “Bright vs. Blurred Boundaries,” s.30.

³⁵ Cami derneklerinin oluşumu ve faaliyetleri için bkz. Güngör, “The Process of Religious Institutionalization,” ss.281-295.

³⁶ Kemal Karpat, “The Turks Finally Establish a Community in the United States,” *International Journal of Turkish Studies* 12:1-2 (2006), ss.167-186.

dillerini, dinlerini ve kültürlerini öğrenecek başta medya olmak üzere birçok kültürel ve dinî merkezler yer almaktadır.³⁷ Ayrıca köken ülkeleriyle her türlü iletişim ve etkileşim kanalları oldukça açıktır. Bunun yanında Amerikan hükümetinin güttüğü çok kültürlü toplum yaratma politikaları da onların sosyalleşmelerine önceliklere nispetle daha kolaylıklar sağlamaktadır.

Portes ve Rumbaut'un³⁸ çalışmasındaki örnek ailede görüldüğü gibi ikinci nesil gençleri anlamak ve onları kendi kültür ve gelenek havzası içinde tutmak Amerika'da oldukça güçtür. Bu durumlarda aileler bazen kendi toplumlarının yoğun olduğu başka yerlere taşınarak toplum bütünleşmesinden istifade etmek istemektedirler. Bu tür aileler kendilerinin başta dil problemi olmak üzere geniş toplumla tam uyum sağlayamamalarına rağmen, çocukları onların anlayamayacakları sosyal oluşum ve işlerle uğraşabilmektedir. Ana kültürel gelenekle zorunlu olarak daha fazla iç içe olan ailelerde ise ailenin bütünleştirici ve sosyalleştirici etkisi yanında çatışma ve kimlik krizi durumları da ortaya çıkmaktadır.

Göçmen ailelerin 1.5 ve ikinci nesil çocukları Portes ve Rumbaut'unda dikkat çektiği üzere birkaç noktada büyük bir meydan okumayla karşı karşıyadırlar:³⁹ a) ırksal (renk) ve Müslümanlar özelinde de dinsel ayrımlara tabi tutulabilmeleri,⁴⁰ b) Amerikan işgücü piyasasının çatalaşması ve büyüyen oranda fırsat eşitsizliği bu konuda kendini hissettirmekte, c) Amerikan kentlerinde özellikle göçmenlerin rahatlıkla sosyal ortam kurabildikleri alternatif yaşam biçimi olarak uyuşturucu kullanımı ve çeteleşme, d) küreselleşmenin aile üzerinde meydana getirdiği değer yoksunluğu, e) dil sorununa bağlı olarak anne-babayla iletişim dili ve sembollerin anlamını kaybetmesi sonucu olarak kimlik krizinin ortaya çıkması çünkü ikinci nesil çocuğun seçici kültürlenme (*selective acculturation*) yapabilmesi için ailesiyle aynı dili ve kültürel sembollerin anlamını bilmesi gerekir. Bu şartlar sağlandığı takdirde seçici kültürlenme (*selective acculturation*) yapan genç, kimliğini de çift yanlı ve aynı zamanda kriz yaşamadan çözmüş olacaktır.⁴¹

³⁷Kaya, "Identity and Space," s.436.

³⁸Portes & Rumbaut, *Immigrant America*, s.252.

³⁹Portes & Rumbaut, *Immigrant America*, s.255.

⁴⁰Pyong Gap Min, "A Comparison of Post-1965 and Turn-of-the-Century Immigrants in Intergenerational Mobility and Cultural Transmission," *Journal of American Ethnic History* 18:3 (1999), s.72.

⁴¹Portes & Rumbaut, *Immigrant America*, s.267.

a) Bağlılık ve Aidiyet Olarak Dinî Sosyalleşme: ‘Bülbülü Altın Kafese Koymuşlar’ Tutumu...

Göçmen Türk aileler yaşadıkları toplumda varlıklarını ve kimliklerini devam ettirmek için bazen sadece kendi toplumları içerisinde sosyalleşerek soruna çözüm üretme yoluna gitmişlerdir. Özellikle yurt dışındaki Türkler, dinî kimliklerinin kendilerini idare edecek yeterlilikte olmadığını fark ettiklerinde, bu eksikliğin kendilerinden kaynaklandığını düşünürler. Bunun üzerine unuttuklarını, ihmal ettiklerini, bilmediklerini sandıklarını bulmak için bir inşa faaliyetine girişirler. Bu konuda bilenlerden yardım umarlar. Özellikle her şeyi tanıdıkları geleneksel toplum yapısından, birçok kültür unsuruna yabancı oldukları modern ülkelere göçenler İslami bir oluşumda huzur ve güven arayarak⁴² bir bakıma toplumsal yaşama katılma süreçlerinde kaldıraç işlevi görmekte olan İslami kimlikle özdeşleşirler.⁴³ Bu yüzden yurtdışında yaşayan Türkler, çocuklarını kendi kültür ve dinî değerleri içerisinde tutabilmek için ülkelerinde olduğundan çok daha fazla güç sarf etmek zorundadırlar. Bu gerçeği dile getiren bir anne; “Değerlerimi çocuklarımıza öğretmek için ülkemde olsaydım daha fazla imkânım olacaktı. Belki burada fiziksel olarak imkânlar fazla ama kültürel değerlerimizi öğretmek çok daha zor” demektedir.⁴⁴

Daha çok kendi kültür çevresi içerisinde dinî sosyalleşme yaşayanların yaklaşımlarında “komşuları akraba görme”, “görelî daha az özgürlük”, “Türk TVleri izleyerek Türkçe ve dinî bilgi geliştirme” ve “Türk okulunda okuma” gibi nitelikler onların daha çok kendi kültür dünyaları içinde aile içinde bir dinî sosyalleşme yaşadıkları sonucunu çıkarmaktadır.

Bizim burada bir akrabamız yok ama Kur’an kursundan tanıştığım arkadaşların aileleriyle görüşüyoruz. Sanki onlarla yakın bir akraba ve aile gibiyiz. Her zaman birbirimize yardım ediyoruz. (Sait, Y: 13, Mayıs 2010)

Türkiye’de dizileri izlerken çok daha değişik kızlar ve gençleri görüyorum. Biz burada böylesi bir hayat yaşamıyoruz, pearsingler falan da takmıyoruz. Onlar (Türkiye’de çocuklar) ilişkilerinde daha rahat ve özgür görünüyorlar. (Ahsen, Y: 15, Nisan 2010)

Bu yaklaşımda geleneksel olarak çocuğun belli açılardan sosyalleştirmeye tabi tutulurken çocuğun aktif bir katılımcı olduğu ve

⁴² Ruşen Çakır, *Ayet ve Slogan: Türkiye’de İslami Oluşumlar* (İstanbul: Metis Yayınları, 1991), s.279.

⁴³ Nilüfer Göle, *Modern Mahrem* (İstanbul: Metis Yayınları, 1991), s.137.

⁴⁴ Zeynep I. Ercan, “Making Sense of Schooling, Identity, and Culture: Experiences of Turkish Students and Their Parents” (yayınlanmamış doktora tezi, The Ohio State University, Columbus, OH, 2009), s.156.

etrafında olup bitenler ve kendisine iletilenleri kıyasladığı ve sonra içselleştirme yoluna gittiği görülmektedir. Ayrıca Türk kültüründe akrabanın çok önemli fonksiyonlarının göçmen Türklere arkadaş ve komşulara sirayet ettiği, dolayısıyla ailenin yanında diğer sosyalleştirme araçlarının etkili olduğu anlaşılmaktadır. Burada çocuk için kıyas yapılmasında yardımcı olan unsur bir başka sosyalleştirme etkeni olan Türk televizyonlarıdır. Bu sosyalleşme kanalıyla hem anavatanın dinî ve kültürel değerleri öğrenilmekte hem de yaşanan ülkeyle kıyas yapılabilmektedir. Ancak bu tür ailelerin daha çok muhafazakâr kanalları tercih ettikleri anlaşılmaktadır. Buna rağmen bu kanallardaki kimi yayınların kendi kültürü içinde bağlılık ve aidiyetle dinî sosyalleşme yaşayanlarda şaşkınlık yarattığını görmekteyiz.

Evimizdeki TV'den Türkiye'den Kanal 7, STV, Semerkant TV, Hilal TV'yi seyrediyoruz. Bu kanallar bizim Türkçemize büyük katkı sağlıyor. Benim Türkçemin iyi olduğunu söylüyorlar, bunun sebebi de Türk Televizyonlarıdır. (Sabri, Y:14, Nisan 2010)

İlk olarak buraya geldiğimizde durumumuz iyi değildi ve bütün aile küçük bir evde kalıyorduk. Evimiz küçüktü ama bize bazen misafir gelenler oluyordu, biz de onlara ziyarete gidiyorduk. (Ahmet, Y: 12, Nisan 2010)

Bizim burada okulumuz da var. Babam beni sık sık memleketimize göndermekle korkuturdu, şimdi okul açılınca orada benim hakkımda emin oluyor. Beni o okula gönderiyor. (İrem, Y: 15, Mayıs 2010)

Baskın olarak kendi kültürü içinde kalarak dinsel sosyalleşmesini gerçekleştirenler için bu durum “akraba yokluğundan” bir zorunluluk olduğu gibi “sosyal ve manevi yardıma” muhtaç göçmenler için bir “aile gibi” olma imkânı da vermektedir. Diğer yandan yabancı ortamda içe kapanan aile çocuklarını buldukları ülkenin değerlerinden uzak tutarken, ana vatandaki değişimleri de dikkate almayarak çocuklarının “özgürlük” alanını biraz da içe kapanma refleksiyle ortaya koymaktadır. Bu içe kapanma “kendi televizyonlarını” izleme şeklinde medyanın etkisinin azaltılması ve “Türkçe'nin daha akıcı” olması yararını doğururken, “kendi okullarında” eğitim vermek de çocuktan “emin olmak” ve eğitimin zararlı etkilerinden çocuğu korumak şeklinde görünürlük kazanmaktadır.

Aile kurumunun dinî sosyalleşmedeki rolü, onun tipi ile yakından alakalıdır. Dinî ilke ve prensipleri yerine getiren ailelere sahip gençlerin dinî sosyalleşme düzeylerinin, diğerlerine oranla daha yüksek olduğu görülmektedir. Diğer bir ifadeyle ailenin dindar oluşu ile çocuk ve gençlerin

dinî sosyalleşmesi arasında pozitif yönde bir ilişki söz konusudur.⁴⁵ Sonuçta aileleri dindar olanların çocuklarının da dindar olma olasılıkları çok yüksektir.⁴⁶

Çocuk ve gençlerin baba ve annelerinin fedakârlıklarından, onların bazı zorluklara karşın kendilerinin yetişmesi için yaptığı çabalardan haberdar oldukları ve bunların çocuklara etki ettiği görülmektedir. Geleneksel Türk aile yapısında babanın daha çok dış annenin ise iç etken olduğu bilinmektedir. Bağlılık ve aidiyetle dinî sosyalleşme yaşayan çocuklarda bu etkenlerin benzer şekilde işlediği görülmektedir.

Annemin babamı veya babamın annemi aldatmasına ihtimal vermiyorum. Biz aile olarak birbirimizi çok seviyoruz; babam bizim iyi yetişmemiz için elinden gelen her şeyi yapıyor, annem de evin düzenli olması için çok çalışıyor. (Fatihan, Y: 15, Mart 2010)

Türkiye’de ki akrabalarla ilişkilerin sıcak tutulması akrabalık kurumunun ve aile içi yardımlaşmanın geleneksel anlayışta olduğu gibi devam ettiğinin bir göstergesi olarak yorumlanabilir. Günlük olarak akrabalarıyla ilişki içinde olan göçmen ailelerin çocuğunun, babanın yaptıklarını takip ettiğini ve Türkiye’deki akrabalara ilişkin babanın tutumunun çocukta özlem oluşturduğunu görebiliyoruz. Buradan hareketle anavatanla ilişkilerin sıcaklığı, akrabaların gözetilmesi çocukta kökenini ve ailesinin bir kısmının Türkiye’de olduğu bilincini canlı tutmaktadır.

Babamın Türkiye’de akrabalarımıza yardım ettiğini biliyorum, bazen beraber gidiyoruz ve (banka) formu ben dolduruyorum. Babamın yardım yaptığı için çok mutlu olduğumu görüyorum, ben de Türkiye’ye gidince onlara yardımcı olmak istiyorum. (Elbrus, Y: 14, Mart 2010)

Özellikle göçmen Türklere geleneksel Türk aile yapısının aksine, aile içerisinde toplumsal cinsiyetin bir tarafını teşkil eden annenin etkisi babanın etkisinden daha fazla görülmektedir. Gözlemlerimize göre babanın sözlü uyarı ve yol göstermelerine karşılık anne, bizzat takip, yardım ve fedakârlıkla çocuklarının dinî sosyalleşmelerini sağlamak istemektedir. Örneğin bir çok Türk ailesinde ailenin ekonomik sorumluluğunu yüklenen

⁴⁵Elizabeth W. Ozorak, “Social and Cognitive Influence on the Development of Religious Beliefs and Commitment in Adolescents,” *Journal for the Scientific Study of Religion* 28 (1989), s.448; Ronald L. Johnstone, *Religion in Society: A Sociology of Religion* (Upper Saddle River, New Jersey: Prentice-Hall, 2001), s.71; Himmelfarb, “Agents of Religious Socialization,” s.478.

⁴⁶Mustafa Arslan, “Dini Sosyalleşmenin Temel Etkenleri: Türk Geç Ergenleri Arasında Uygulamalı Bir Araştırma,” *Akademik Araştırmalar Dergisi* 31 (2006), ss.61-78.

erkek, Amerikan toplumu ile daha gündelik ve yoğun bir ilişki yaşarken, kadın daha izole kalabilmektedir.⁴⁷ Bir yönüyle olumsuz olan bu tutumda kadın, çocuklarına daha fazla vakit ayırmakta ve onların sosyalleşmelerine katkıda bulunabilmektedir. Böylelikle göçmen ailesinde anne, çocuğun hayatında en etkili figür olarak aynı zamanda ileride onun davranışlarına da yön veren en önemli kişi olmaktadır.⁴⁸

Örneğin Sevda'nın annesi dinî duyarlılığa sahip olmakla birlikte bazı dinî konularda uygulamada eksiklikleri olduğundan uyumlu kimlik ilişkisi sorunu yüzünden çocuğundan eleştiri alabilmekte:

Annem başını örtmediği için camiye gelmek istemiyor. Beni arabadan indirip kendisi başka işine bakıyor. Onun da camiye gelmesi gerektiğini söylediğimde; artık yaşının geç olduğunu söylüyor. Bir defasında da hoca onun gibi olanlara kızmış, o da korkuyor. Ama benim dini öğrenmemi çok istiyor. (Sevda, Y: 15, Mart 2010)

Aslında annenin eleştiri alması ve iyi bir sosyalleşme geçirmemiş olmasına rağmen kızının dinî sosyalleşmesi için gösterdiği çaba, kültür, okul ve çevre ortamının kendisinde uyandırdığı kimliği kaybetmesi korkusunun çocuğunun yaşamaması çabası olarak yorumlanabilir. Burada din bir kez daha kimliğin en önemli koruyucusu ve pekiştiricisi konumunda kendisini anne özelinde çocukta hissettirmektedir.

Din ve camiyle ilgili işlerimizi annem yapıyor. O babamdan daha çok benim camiye gelmemi ve Kur'an öğrenmemi istiyor. Babam yeteri kadar vakit bulamıyor, vakit bulunca da kendi işleriyle uğraşiyor. Annem bizim için çok çaba gösteriyor. Hatta bazen babamla farklı düşündükleri de oluyor, ancak babam dinî konularda anneme karşı çıkmıyor. (Kafkas, Y: 13, Nisan 2010)

Annem mutlaka yemeğe besmele ile başlamamızı öğretti. Çünkü şeytan besmele çekmeyenlerin yemeğini yermiş. (Pınar, Y. 13, Nisan 2010)

Annemin evde namaz kılarken başını örtmesi hep dikkatimi çekiyordu ve ben de niçin başını örttüğünü sordum. (Çiçek, 13: Mayıs 2010)

Annelerin vakitlerinin olması bir yana çocuğun gündelik gelişimi, kullandığı terminoloji ve arkadaşlarını babadan daha fazla biliyor olması,

⁴⁷ Kaya, *Müslüman Amerikalılar*, s.96.

⁴⁸ Giddens, Duneier & Appelbaum, *Introduction to Sociology*, s.92.

anneye çocuğun kendi kültür değerlerinden uzaklaştığını daha yakından görme imkânını vermiştir. Bu durumda anne biraz da anneliğe bağlı olarak koruyucu ve muhafazakâr değer taşıyıcısı konumunda çocukların dinî eğitimlerine daha hassas ve iletici konumda yer almaya itilmektedir.

b) Nostaljik Özlem Olarak Dinî Sosyalleşme: Uzakta Bir Köy Var, Gitmesek de Gelmesek de o Köy Bizim Köyümüz...

Özellikle Amerikan toplumunda aile denince akla ilk olarak anne, baba ve çocuklar, bazen sadece anne ve çocuklar gelse de⁴⁹ Türk aile yapısının yurtdışındaki görünümüne de aynı ailede kalan yakın akraba ve dostlardan bazen de büyükanne ve babadan birinin de dahil olduğunu unutmamalıyız. Zaten ailede dinî sosyalleşme içine ebeveynin yanı sıra büyükanne ve büyük babaların da girdiği bilinmektedir.⁵⁰ Hatta bazen aynı dinî grubun üyeleri bile ailenin bir parçası gibi görülebilmekte ve çocuğun dinî sosyalleşmesine etki edebilmektedir.⁵¹ Özellikle kendileri geniş ailede yetişen aile bireylerinin ve halen geniş aile özelliği taşıyan ailelerin çocuklara dinî alanda yaptıkları rehberlik onların dinî sosyalleşmesinde oldukça etkili olmaktadır. Ancak bu sınıftaki kişilerin yüksek dindarlık seviyeleri olduklarını düşünmek yanıltıcı olabilir. Daha çok kırsal kesimde yetişen bu insanların özledikleri veya olmasını istedikleri dinî kişilikler üzerinden çocuklara rehberlik ettikleri görülmektedir.

Geniş bir aile içerisinde çocukluğunu yaşayan Fatihan'ın hayatında dedesinin yeri her zaman bir başkadır. Fatihan için dede “Türklüğü öğreten”, “namazı abdesti sevdiren” ama bunları ailenin reisi olarak sevdirecek yapan bir aile büyüğüdür. Aynı zamanda bu ifadelerden etnik kimlik ve dinin iç içeliğini de göçmen Türk ailesi üzerinden görmek mümkündür. Çünkü geleneksel Türk kimlik anlayışında “bayrak” ve “ezan” milli marşta da olduğu gibi farklı düşünülmemektedir. Bunlar bir bütünün parçaları şeklinde milli kimliğe etki eden hususlardır.

Dedem ve Babaannem bizim dinî bilgiler öğrenmemizi ve Kur'an okumamızı çok istiyorlar, her gün bizi teşvik ediyorlar. Camiye de babaannem getirir, abdest, namaz ve oruçtan bahseder, bize sık sık ‘Siz Türk ve Müslümanınız, bayrağınızı, ezanınızı unutmayınız!’ der. Bu

⁴⁹Giddens, Duneier & Appelbaum, *Introduction to Sociology*, s.92.

⁵⁰ Jerry Park & Howard Ecklund, “Family and Religious Socialization for Asian Americans,” *The Sociological Quarterly* 48 (2007), s.95.

⁵¹ Charlotte J. Patterson & Paul D. Hastings, “Socialization in the Context of Family Diversity,” Joan E. Grusec & Paul D. Hastings (ed.), *Handbook of Socialization Theory and Research* (New York: The Guilford Press, 2007) içinde, s.328.

yüzden onların istedikleri şeyleri severek öğrendim. (Fatihan, Y: 15, Mart 2010)

Geniş ailenin etkisini aynı evde kalanlar şeklinde anlamak eksik olacaktır. Zira Türkiye’deki büyüklerine karşı saygı ile yetiştirilen çocuk ve gençler için de aile büyükleri “her zaman dinî açıdan soran” alınan cevaplar karşısında “takdir eden” örnek alınacak kimselerdir. Ahsen buna en iyi örneklerden birini oluşturmaktadır.

Babaannem ve dedemi her aradığımızda mutlaka bana camiye gidip gitmediğimi, Kur’an okuyup okumadığımı soruyorlar. Ben bunları yaptığımı söyleyince çok mutlu oluyorlar. (Ahsen, Y: 15, Nisan 2010)

Amerikan kültür ortamı içerisinde bayram ve kutlamaların farklı olması, Türklerin kutladığı bayramlardaki etkinliklerin ve eğlence şeklinin çocukları etkilediğini görmekteyiz.

Arkadaşlarımızla bayramlarımızı konuşurken en çok bayramda biriktirdiğim harçlığa şaşırıyorlar. Benim çok şanslı olduğumu söylüyorlar, çünkü Amerika’da hediye var ancak para pek yok. Bunun için bayram olmasını ve büyüklerin elini öperek harçlık almayı çok istiyorum. (Sait, Y:13, Mayıs 2010)

Gerek yerel bölgedeki kimseler gerekse mahalle de aileyle yakın ilişki içinde olanların çocukların dinî kimlik ve sosyalleşmelerinin oluşumunda etkili olduğu anlaşılmaktadır. Bu bağlamda dinî liderler, yapılar ve normlar geniş toplumla ilişkiye girme ve sosyalleşmeyi hem kısıtlayabilir hem de artırabilir. İbadet yerlerindeki tecrübeler, karşılaşmalar ve toplumla iç içe geçmeler aynı zamanda kimlik ve sosyalleşme aşamasında dindarlığı cesaretlendirici veya cesaret kırıcı roller üstlenebilirler.⁵²

c) Arada Kalma/Çatışma Olarak Dinî Sosyalleşme: ‘İki Kıyı Arasında Burası Amerika’ Söylemi

Anne-Babalar çocuğun yaşı ilerledikçe kendi kontrolleri yerine arkadaş grubu veya dışarının etkisinin çocuklar üzerinde görünür olmasından endişelenmektedirler. Anne babanın çocukların arkadaşlarıyla sosyalleşerek kendi kültürel ve dinî değerlerinden uzaklaştıkları düşüncesi onları

⁵² Colin Webster, “Local Heroes: Violent Racism, Localism and Spacism among Asian and White Young People,” *Youth and Policy* 53 (1996), ss.15-27; Richard Rymarz & John Graham, “Going to Church: Attitudes to Church Attendance amongst Australian Core Catholic Youth,” *Journal of Beliefs and Values* 26:1 (2005), ss.55-64.

reaksiyona itmekte ve çocukları sapkın davranışlarla itham ederek genelde bütün göçmenler aşağı yukarı şöyle bir itiraz geliştirmektedirler: “Bu kadar zengin ve her türlü imkânın bulunduğu bu ülkede çocuklar niçin sapkın davranışlara giriyorlar?” Oysa çocuklar ilk nesil göçmen ailelerinin çektiği sıkıntıların ve olaylara yaklaşımlarının bir anlamı yok çünkü onlar burada doğdular ve daha fazlasını istemektedirler.⁵³

Babam ve annem Türkiye’den geldikleri için okulda bazen sorunlar yaşıyorum. Adımdan dolayı Müslüman ve Türk olduğumu bilenler bazen iyi davranmıyorlar. Ben de kendimi bazen Amerikalılar gibi hissediyorum, bazen de Türkler gibi. Yani arada kalma durumunu çok sık yaşıyorum. (İrem, Y: 15, Mayıs 2010)

Annem buraya çok küçük yaşta gelmiş babam ise evlenerek gelmiş. Onun için annemle babam arasında benim camiye gitmem konusunda farklı düşünceler var. Annem biraz daha Amerikalı gibi davranıyor, babam daha dindar olmaya çalışıyor. Ama bazen de babam içki içebiliyor. Böyle olunca da annem onun Müslümanlığına kızıyor. (Sevda, Y: 15, Mart 2010)

Kültürün sosyalleşmede çok etkili olduğu bilinmektedir, ancak özellikle 1.5 nesil ve ikinci neslin çocukları için bu bazen “çift kimlik krizi”ne neden olabilmektedir. Bunun iki nedeni olduğu söylenebilir, birincisi çocukların okul, çevre veya mahallede isim, renk ve arkadaşlarından dolayı Türk ve Müslüman oldukları biliniyor olmasından kaynaklanan “ötekileştirme”ye tabi tutulmaları, diğeri de birinci nesil olan anne-baba sosyalleşmelerini Türkiye’de tamamlayarak belli bir süre sonra yetişkin sosyalleşmesi adına sadece kendi çevrelerini esas aldıklarından Amerika bağlamında sosyalleşmeden çok hoşnut ve haberdar olmuyorlar. Bu durumda çocuklar hem “iç” hem “dış” etkilere bağlı olarak arada kalma sorununu yaşayabilmekteler.

Dinî sosyalleşme sadece dinsel bilginin aktarımı demek değildir. O aynı zamanda dinden kaynaklanan gelenek, örf, değer ve tutumların da aktarımını içermektedir. Amerikan ortamı içerisinde çocuklardan beklenen veya öğretilmeye çalışılan bu değerler bazen ikilem doğurmaktadır. Dolayısıyla göçmen çocukları, bir taraftan bazı geleneksel beklentileri olan aile, diğeri taraftan baskın kültürün modernizmin ve küreselleşmenin kamusal alanlarda hakim cazip görüntüleri, akran gruplarının sosyal ve kültürel değerleri ve ekranlarda sunulan kimlik özentileri karşısında büyük bir meydan okumayla

⁵³ Portes & Rumbaut, *Immigrant America*, s.260.

karşı karşıyadırlar.⁵⁴ Bu “itici”, “çekici” ve “nötrleştirici” tarafların her biri göçmen gençleri kendi değer ve bakış açılarıyla sosyalleştirmek istemektedir.

Ben bazı şeyleri anlamıyorum, çünkü evimize misafir geldiğinde mutlaka onunla konuşmalıyım veya büyüklerin yanında her şeyi ulu orta konuşmamalıyım, yemekte önümdekini bitirmeliyim gibi bunları ailem ısrarla bana öğretmek istiyor ancak burası Amerika ve bunların burada bir değeri yok. (Sevil, Y:13, Mart 2010)

Ailesinin taşıdığı kültürel ve dinî kimliği taşımayan çocukların aileleriyle birlikte oldukları sosyal ortamlarda yer yer kınanmalara maruz kalması onlarda istenilen sosyalleşmenin tersi bir kimlik oluşumuna neden olabilmektedir.⁵⁵

Amerika’da bazı Türk babalar da göçmenliğin getirdiği bazı dezavantajlarla (dilde aksan, din olarak İslam, Ortadoğulu görüntü, mesleğinde çok profesyonel olmayışı gibi) iş ve sosyal hayatlarında varlıklarını sürdürme gayretindedirler.⁵⁶ Çünkü belli bir amaç doğrultusunda ülkesini terkettiği için göçmen olarak bulunduğu ülkede daha fazla çalışarak ve fedakârlık göstererek gurbette bulunmanın amacına uygun olarak daha üst bir ekonomik ve sosyal statüyü kazanma duygusu içerisinde hareket etmektedirler. Böyle olunca diğer Amerikalı vatandaşların aksine daha fazla çalışma ve çocuklarına daha az vakit ayırma sorunuyla doğal olarak karşı karşıya kalmaktadır. Bu durum çocukların hem ruhsal, hem dinsel hem de toplumsal gelişmelerine negatif yönde etki etmektedir.

Babam buranın ortamını anlamak istemiyor, bu durum bazen sıkıcı olabiliyor. Örneğin kitap okurken veya TV seyrederken benden düzgün oturmamı, yatarak veya başka türlü oturmamı pek uygun görmüyor ve bunun saygısızlık olduğunu söylüyor. Bence saygısızlık bunlar değil. O zaman ben de odama gitmek zorunda kalıyorum. Okulda veya başka yerlerde bunları saygısızlık olarak öğrenmiyorum. (İskender, Y: 15, Mayıs 2010)

Okulda öğrenilenlerle ailede öğrenilenler arasında karmaşıklık, zıtlık veya boşluk olduğunda çocuklar için zor sonuçlara yol açabilmektedir. Çocuklar ile aileler arasındaki tansiyon ve gerilimin yükselmesi, çocuklardan

⁵⁴ Van Meijl, “Multicultural Adolescents Between Tradition and Postmodernity,” s.40.

⁵⁵ ElisabethArweck-Eleanor Nesbitt, “Plurality at Close Quarters: Mixed-Faith Families in the UK,” *Journal of Religion in Europe* 3 (2010), s.165.

⁵⁶ Min, “A Comparison of Post-1965 and Turn-of-the-Century Immigrants,” s.72.

beklenen kültürel ve dinsel kabullerin yeterli derecede görülememesidir. Kimi zaman bu beklentilerin yüksek oluşu aile ile çocuk arasında gerilimler yaratmakta ve bunun sonucu çocuklarda isyankar bir tutum kendini göstererek anne ve babanın sahip olduğu kültür ve değerlere karşı nefret bile başlayabilmektedir.⁵⁷

Bunun yanında göçmen Türk ailesinde farklı sosyalleşme modelleri olan kuşaklararası çatışma ve zıtlaşma da sürekli ve ciddi boyutlarda kendini gösterebilmektedir. Örneğin çok küçük yaşta Amerika'ya gelen ve Amerikan eğitim kurumlarında sosyalleşen bir kadın, kendi çocuğunun sosyalleşmesinde yaşadığı acı tecrübelerin yinelenmemesi için okul sistemine müdahil olabilmekte ve kuşak çatışmasına sebebiyet verebilmektedir. Şenyürekli'nin de tespit ettiği gibi genelde ailede kız çocuğunun dışarı çıkması, arkadaşlarıyla vakit geçirmesi gibi hususlarda ailede çatışmalar görülebilmektedir. Burada anne veya babadan birinin, kızlarının davranışlarının Türk sosyal norm ve geleneklerine uygun görmemesi başat rol oynamaktadır.⁵⁸

Babam erkeklerle öpüşmeme karşı çıkıyor, okula gidince erkek kız fark etmeden öpüşme veya elle tokalaşma gayet normal. Ancak babam bu işe kızıyor ve böyle şeyleri pek hoş görmüyor. Ben de babamı üzmem istemiyorum. Mümkün oldukça da erkeklerle yakın olmuyorum. Babam benim küçük yaşta erkek ilişkisine girmemden çok korkuyor ve beni her defasında uyarıyor. 'Kızım, biz Müslümanız ve evlenmeden önce erkeklerle yakınlaşmayı kabul etmeyiz' diyerek. (İrem, Y: 15, Mayıs 2010)

Ailelerin dinî kültür içinde çocukların kalması için uyguladığı baskılar onlarda iki kültür arasında kalma sonucunu doğurmaktadır. Bu çocukların kişiliklerinde çatışmalara sebebiyet vermektedir. Lee'nin yaptığı çalışmada da benzer sonuçlara rastlanmaktadır.⁵⁹ Sonuç olarak bu şekilde iki arada kalma okul ve ev bağlamında bütün göçmenlerin karşılaştığı genel bir problem olarak görülmektedir.⁶⁰

Ailelerin çocukların üzerinde aile kontrolü ve bağlılığı sağlamak için uyguladığı yöntemler çocuklarda ikilemi derinleştirmektedir. Çünkü başka yaşlılarının sahip olduğu özgür ortama sahip olamayan göçmen çocuklarla

⁵⁷Arweck-Nesbitt, "Plurality at Close Quarters," ss.164-165.

⁵⁸Şenyürekli, "Caring From a Distance," s.47.

⁵⁹Helen M. Lee, *Tongans Overseas: Between Two Shores* (Honolulu, HI: University of Hawaii Press, 2003), ss.141-142.

⁶⁰Van Meijl, "Multicultural Adolescents Between Tradition and Postmodernity," s.43.

aile arasında çatışma kaçınılmaz olmaktadır.⁶¹ Ailede ve yabancı ortamlarda edinilen farklı kültürel deneyimler, gençleri ailelerinin baskıcı tutumlarına karşı isyana, uyumsuzluğa yöneltmektedir. Özellikle aile içi kontrolün ve baskının en çok hissettirildiği kız çocukları, anne, baba ve erkek kardeşlerin kontrolü altında daha derin ve duygusal problemler yaşayabilmektedir.⁶² Kimliksel gücün aile reisi üzerindeki etkisi ne kadar etkiliyse, ailenin geleneksel özelliğini koruması da o kadar etkin olabilmektedir. Ancak zaman içinde zedelenen değerler, aile düzenini parçalayabilmekte, aile içi ve dışı ilişkileri farklılaştırabilmektedir. Değişen yaşam koşullarına uyum sağlayamama, işsizlik ve daha nice faktör aileleri önüne geçilmez bir krizin eşiğine getirmektedir. Yaşanan kimlik bunalımı ve düzensiz dinî sosyalleşme, aileleri, kendi çocuklarıyla iletişim kuramayacakları konumlara sürükleyebilmektedir.

Amerikalı aileler çocuklarına daha çok güveniyorlar ve çocuklarını serbest bırakıyor, ailem ise bana her konuda rehber olmaya çalışıyor, bu bazen beni sıkıyor, ben Amerikalıyım ve istediğim gibi yaşamak istiyorum. (İskender, Y: 15, Mayıs 2010)

Ahsen, annesinin kendisine öğrettiği ve uyguladığı dinî bir uygulama karşısında ikilem yaşamaktadır.

Annem küçüklükten beri başını örtmüş, ben de örtmek istiyorum ama bazen korktuğum da oluyor. Çünkü bazı yaramaz çocuklar benimle alay edebiliyor, bu sorunu nasıl aşacağımı ise tam bilmiyorum. (Ahsen, Y: 15, Nisan 2010)

Kimi Türk göçmen ailelerin “aileyi ve kültürü” korumak maksadıyla patriarkal mekanizmalara daha sıkı sarılması, genç ya da göçmen kadınların “arada kalmışlık” halini daha da yoğun yaşamalarına neden olmaktadır. Bu arada kalmışlık hali değişik sosyal travmalara neden olmakta ve ailenin fonksiyon görememesi sorunu, çocuk ve gençlere, kuşaklar boyunca etki edebilmektedir.⁶³

⁶¹ Portes & Rumbaut, *Immigrant America*, s.261.

⁶² Talip Küçükcan, “Avrupa’daki Türk Toplumunun Kimlik Arayışı,” *Diyanet Aylık Dergi* 2 (1994), ss.45-48.

⁶³ Oliva Espin, *Women Crossing Boundaries: A Psychology of Immigration and Transformations of Sexuality* (Londra: Routledge, 1999), s.16.

Bu bağlamda Türk ailesinde babanın tipik rolü “kontrol” ve “takiple” görülür. İrem, Sevda ve Özlem de aynı anlama gelen cümlelerle babalarının bu kontrolü nasıl sağladığını izah etmektedirler. Özlem’in ifadeleriyle;

Babam eve çoğu zaman geç gelir, ama geldiği zaman mutlaka bana günümle ilgili birkaç soru sorar, örneğin eve ne zaman geldiğim bu soruların başında gelir. Eve geç geldiğimde mutlaka en ince ayrıntısına kadar nerede, kiminle ve ne yaptığımı öğrenmek ister. Bazen de aldığı cevaplara kızar ve bana Türkiye’deki durumlardan ve buranın tehlikelerinden bahseder. (Özlem, Y:15, Mayıs 2010)

Bu durumun bir sonucu olarak göçmen Türk ailesinin çocuklarını sosyalleştirmedeki etkisinin azaldığı dile getirilmektedir. Zira Türk aile yapısının tipik özelliği olarak “çocuklar üzerinde kontrol kurma ve belirli konularda daha korumacı hareket etme” Türk gençlerini rahatsız etmektedir. Türk ailelerin çocukların üzerinde fazla kontrol kurma isteğinin altında yatan en büyük etken ise çocuklarının başka kültür ve dinden birisiyle evlenme korkusu olduğu anlaşılmaktadır.⁶⁴

Göçmen ailelerde dilden kaynaklanan sosyalleşme aktarımının eksikliği son derece fazla olmaktadır. Çünkü okula başladıktan birkaç yıl sonra çocuklar evde İngilizce konuşmak istemekte ve düşüncelerini, oyunlarını bu dil üzerinden kurgulamaktadırlar.⁶⁵ Oysa anne baba bazen onların ne konuştuklarını bile takip edememektedirler. Bu gibi durumlarda dilin önemi daha fazla ortaya çıkmakta ve dinî ve kültürel sosyalleşme için Türkçe şart olmaktadır.

Eğer anne ve babadan biri çalışmıyorsa çalışmayanın dil engelini aşması mümkün görünmemektedir. Bir yönü itibariyle de pozitif manada çocukların Türkçe konuşmalarını zorunlu kılan bu durum bazen de aile içi iletişim ve kültür aktarımı sorununu beraberinde getirmektedir.

Bazen evde arkadaşlarımla veya kardeşimle İngilizce konuştuğumuzda babam mutlaka müdahale ediyor ve bizi Türkçeye yönlendiriyor, ancak ben

⁶⁴ Nebahat S. Tokatli, “Imported, Informalized, and Place-Bound Labor, Turkish Immigrant Community in Paterson, New Jersey,” (yayınlanmamış doktora tezi, Rutgers The State University of New Jersey, New Brunswick, 1991), s.141.

⁶⁵ Çünkü son nüfus sayımı sonuçlarına göre ABD’de 179,737 olan beş yaş üstü Türk nüfusunda sadece İngilizce konuşanların oranı yüzde 35.7, Türkçe konuşulma oranı ise yüzde 64.3. Türklerin yüzde 25.1’i çok iyi olmasa da İngilizce konuşuyor. (Census, “Turkish Community”, http://factfinder2.census.gov/faces/tableservices/jsf/pages/productview.xhtml?pid=ACS_10_1YR_B04003&prodType=table, 16.12.2011).

Türkçe konuşurken kendimi çok rahat hissedemiyorum. (Sevda, Y:14, Mart 2010)

Sevda'nın okul sosyalleşmesinin sonuçlarından biri olarak çevresindeki arkadaşlarıyla olan iletişimde İngilizce kullanması baba tarafından kimlik kaybı veya iletişim engeli olarak algılanmakta ve müdahaleye sebep olmaktadır. Bu tür müdahalelerin sayısının artması babayla çocuk veya anneye çocuk arasındaki iletişim kanallarını ve ortak duygu paylaşımlarını azaltıcı roller oynamaktadır. Sonuçta dil ve kültür aktarılamazsa, tek taraflı bir dinî sosyalleşme olacak ve aileyle çocuk arasında bağ zamanla kopacaktır.⁶⁶

d) Asimile Olarak Dinî Sosyalleşme: Yeni Kıtanın Yeni İnsanları

Amerika'nın kültürleri eritme konusunda diğer hiçbir ülkenin sahip olmadığı tecrübesi vardır. Ülkenin farklılıkları bir potada eritme tecrübesinin yanında göçmenlerin geçmiş yaşantılarındaki dinî sosyalleşmelerinin uyumsuz oluşu Amerikan toplumu ve kültürü içinde erime sonucunu doğurmaktadır. İkinci nesil içerisinde dinsel olarak Müslümanlar en az asimile olan⁶⁷ grup olarak görülse de din, kültür ve gelenekle iç içe düşünülünce bazen ailelerin, dinlerini değiştirmeseler de, hayat tarzları itibariyle Amerikalılaştıkları görülebilmektedir.

Asimile olma eğilimindeki çocukların ailelerinin dinî değer ve ibadetlere karşı daha az duyarlı oldukları görülmektedir. Örneğin Çiçek, Yasin, Melissa ve İskender ailelerinin bu tutumlarını yansıtır şekilde fikir beyan etmişlerdir:

Ailemizde İngilizce konuşuyoruz, annem beni bir kez camiye götürdü, besmele çekmeyi öğretti. Ama Müslüman olduğumu okulda gizliyorum, çünkü korkuyorum. Bir de dinî konular pek ilgimi çekmiyor. (Çiçek, Y:12, Mayıs 2010)

Başlangıçta değişik çekincelerden dolayı saklanan dinî kimlik ve dil sınırı zamanla zaten canlı yaşatılma ortamının az olduğu Amerika'da asimileyi kendiliğinden getirmektedir. Diğer taraftan ailenin dinin yasak ettiği kimi işleri yapıyor olması veya evde dine ilişkin paylaşımları yapmıyor olmaları ortamın baskın özelliğine ailelerin etkisizliğini de ekleyerek asimile olmaya kanallar açabilmektedir.

⁶⁶ Portes & Rumbaut, *Immigrant America*, s.267.

⁶⁷ Portes & Rumbaut, *Immigrant America*, s.320.

Annem bizim evde içki içilmesine izin vermez. Ancak bazı arkadaşlarımın aileleri içki içiyorlar, bazen babam da onların yanında içki içiyor. Ben şimdye kadar hiç içmedim, ama babam bu konuda çok hoş görüldür. (Yasin, Y:12, Mart 2010)

Annem ve babam evde dinle ilgili pek bir şey konuşmazlar. Sadece anneannem ölünce imam evimizde Kur'an okumuştur. Bazen annem bana dinle ilgili bazı şeylerden bahsediyor ancak bunlar gerçekten benim işime yarayacak mı bilmiyorum. (Melissa, Y:15, Mart 2010)

Diğer taraftan karma evliliklere ilişkin yapılan araştırmalar göstermektedir ki, karma ailelerin çocukları ve tek ebeveynli çocuklar dinî sosyalleşme bağlamında risk altında olan grubu teşkil etmektedir. Aile bağları, arkadaş çevresi ve model şahsiyetlerden çoğu kez yoksun olan bu grup, dinî sosyalleşmesinde birçok sorunla karşı karşıyadır. Bu iki grubun, çocuklarını dinsel grupla ve arkadaşlarla ilişkiye sokması bir hayli zorluk içermektedir.⁶⁸

Yasin'in annesi ve babası ayrı yaşıyor. Baba başka bir hanımla evli ve çocuğunun dinî sosyalleşmesine vakit ayıramıyor. Bu durumda çocuğun dinî gelenek ve kültüre yakın olması zor görünmektedir.

Babamla annem ayrı yaşadığı için babamı sadece hafta sonları bazen de bayramlarda görüyoruz. Babam beni camiye götürmek istiyor ama vakit olmuyor... Annemin kocası ise dinle pek ilgili değil. (Yasin, Y: 12, Mart 2010)

İskender için de din sadece Pazar günleri kiliseye gitmektir:

Anneannem Pazar günleri kiliseye gitmeye çalışır, beni de bir iki defa götürdü ... Annem dinle pek ilgili değil, babam da öyle ... dinimin ne olduğu konusunda kararsızım. (İskender, Y: 15, Mart, 2010)

Özellikle karma evlilik sonucu doğan çocuğun önünde iki din, dinî grup ve sosyal çevre vardır. Aileden birinin baskın olmaması durumunda çocuk her iki dini ve dinî kültürü de reddedebilmektedir. Veya ailelerin büyük çoğunluğu bu konuda kararı vermesi için çocuğu serbest bırakmaktadır.⁶⁹ Örnekte de görüldüğü üzere anneannenin kısmen dindar (Hıristiyan) oluşu

⁶⁸ Cornwall, "The Influence of Three Agents," ss.230-31.

⁶⁹ Cornwall, "The Influence of Three Agents," s.231; Elisabeth Arweck-Eleanor Nesbitt, "Close Encounters? The Intersection of Faith and Ethnicity in Mixed-Faith Families," *Journal of Beliefs and Values* 31:1 (2010), s.84.

bile çocuğun her hangi bir dinin geleneğine göre sosyalleşmesini sağlamıyor. Temelde sorun ailenin dine karşı alakasızlığı veya gereksiz görüşü bunun yanında da komşu ve akrabaların karma aile yapısına göre şekillenışı çocuğun başka sosyalleşme kurum veya kişilerle temasını zorlaştırmaktadır.

e) Melez (Dengeli) Dinî Sosyalleşme: Amerikalı Türk/Müslüman

İslam'ın her yerde sabit kimlikler halinde yaşatıldığını düşünmek pek doğru olmamaktadır. Din, olduğu gibi göçmenlerin bavullarına yüklenip gelmemektedir. Göç sürecinde, dinsel bilginin aktarımında geline ülkenin kültürüne belli bir uyum sağlanması, örgütlü dinin yetkili bakış açısına olan güvenin yitirilmesi eşlik edebilir. Amerika'da İslam'a yönelen genç Müslümanlar çoğunlukla dinsel pratiğin geleneksel ve ailevi yorumlarından kopmakta, dini "ilmî" bir şekilde, kendi ifadeleriyle, "kaynaklara" giderek öğrenmeye çalışmaktadırlar.⁷⁰ Artık bu Müslüman gençlerin dinselliği, toprağa, ebeveynlerinin ülkelerine bağlılıktan ziyade, yeniden yorumlanmış, yeniden sahiplenilmiş, yeniden keşfedilmiş ama aynı zamanda yaşanan ülkenin kültürüne uyarlanmıştır.⁷¹

İki kültür arasında dengeli bir kişilik oluşturmak bir hayli güç olmakla birlikte kimi Türk ailelerin Amerikan değerlerinin bazılarıyla Türk ve İslam değerleri arasında denge oluşturur tarzda bir dinî sosyalleşme seçtikleri görülmektedir.

Babamın ve annemin camiye gelip işlerde yardım etmesi, imamı tanması çok iyi oluyor. Çünkü onlar burada çok mutlular ve bizim de burada olmamız için uğraşıyorlar. Bazen benim için bu sıkıcı oluyor ama annem ve babam için bir şeyler yapmaya çalışıyorum. (Elbrus, Y: 14, Mart 2010)

Aile içi etkileşim ve iletişimin güçlü olması, çocuk tarafından fark edilerek sosyalleşmeye katkı sağlamaktadır. Çünkü anne-baba bilerek çocuklarını dinî kurumlara götürürlerken, aynı zamanda kendilerinden kaynaklanan sosyalleştirmeye dair eksiklikleri cami kanalıyla doldurma yoluna gitmektedirler. Bu anlamda kiliseye devam eden veya kilise faaliyetlerinde gönüllü olarak görev alan gençlerin sosyal uyumlarının ve eğitim başarılarının yüksek, mahallede oluşan çetelerden ve zararlı işlerden de uzak oldukları yapılan araştırmalarda görülmektedir.⁷² Diğer taraftan

⁷⁰ Nilüfer Göle, *İç İçe Girişler: İslam ve Avrupa*, terc. Ali Berktaş (Ankara: Metis Yayınları, 2010), s.48.

⁷¹ Göle, *İç İçe Girişler*, s.121.

⁷² Portes & Rumbaut, *Immigrant America*, s.317.

çocuğun anne ve babasının mutlu olmaları için camide bir şeyler yapmaya çalışması tıpkı Sherkat'ın yorumunda olduğu gibi anlamlı görülmektedir.⁷³

Şenyürekli'nin tespitinde olduğu gibi kimi aileler çocuklarını dinî ve kültürel sosyalleşme için yaz aylarında büyüklerinin yanına göndermeyi bir çözüm olarak görmektedirler⁷⁴ İkinci nesil çocukların dillerini öğrenmesi kendi ana yurtlarına gönderilmesi bütün etnik gruplarda görülen bir husustur. Her ne kadar teknolojik gelişmeler kültür ve geleneğin aktarılmasında aileye kolaylıklar sağlasa da bizzat yaşayarak öğrenmesi aileyi teşvik etmektedir.⁷⁵

Babam beni ve annemi daha iyi eğitim alalım diye Türkiye'ye gönderdi. Orada camiye de okula da gittim. Şimdi burada dinî konularda daha rahatım. Çünkü anlatılanların çoğunu zaten ben Türkiye'de öğrendim, hem Türkçem de çok iyi. (Sabri, Y: 14, Nisan 2010)

Ben Türk olduğumu biliyorum ve Amerika'yı da çok seviyorum hatta babam bana Türklerle Amerikalılar hiç savaşmamıştır, bu yüzden Amerika'yı sevdiğini söylemişti. (Sevil, Y: 13, Mart 2010)

Arkadaşlarımın ailelerine baktığımda biz çok iyi bir aileyiz. Bizim evde her gün yemek pişer, annem elbiselerimi hazırlar, elimden tutar camiye götürür, yani biz tam bir aileyiz. Arkadaşlarımın çoğunun böyle bir ailesi yok hatta babalarını bilmeyen arkadaşlarım var. (Fatihan, Y: 15, Mart 2010)

Okulda, TV'lerde Amerikan bayramlarını görünce biz de kutlamak istiyoruz ancak annem babam 4 Temmuz bağımsızlık kutlamaları hariç diğerlerine katılmamı istemiyorlar. Bunun yerine Ramazan ve Kurban bayramlarında bana güzel sürprizler hazırlıyorlar. Böyle olunca ben de kendi bayramlarımızı arkadaşlarıma anlatıyorum. (Aişe, Y: 12, Mart 2010)

İfadelerden anlaşıldığı üzere anne ve babasını seven muhafazakâr aile çocukları “anne ve babasının hoşuna gidecek” kimi dinî uygulamaları yapmaya çalıştığı gibi, kimi duyarlı ailelerin çocuklarının kimlik, dil ve din sorunu yaşamaması için çocuğunu “yaz tatilinde Türkiye'ye göndermesi” çocukta doğal olarak dinî sosyalleşme adına özgüven getirirken, ülke olarak Amerika'ya duyulan saygının “savaş yapılmamış” ülke olması Türkler için anlamlı bir telkine dönüşmekte ve çocuğun bu ülkeyi severken “Türklerle savaşmamış” olması bir araç olabilmektedir. Çocuğun kendi ailesinin

⁷³ Sherkat, “Religious Socialization,” s.154.

⁷⁴ Şenyürekli, “Caring From a Distance,” s.128.

⁷⁵ Min, “A Comparison of Post-1965 and Turn-of-the-Century Immigrants,” s.81; Portes & Rumbaut, *Immigrant America*, s.262.

değerlerinin “yemeğin pişmesi, elbiselerin hazırlanması” özelinde farkında olması, başka çocuklarla kıyasa imkân vererek kendi sosyalleştirmesini anlamlandırmakta ve Amerikan milli bayramı dışında dinî bayramlarının kutlanmaması bilinç düzeyinde “dengeli” bir sosyalleşme sonucunu doğurmaktadır. Buna göre aile kendi kimliğini kaybetmesini istemediği çocuğuna “hediyelerle” özendirerek dinî sosyalleşmesini sağlamaktadır.

Kardeş ilişkileri, çocukların sosyalleşme deneyimini birkaç boyutta etkilemektedir. Çünkü çocuklar anne-babalarından ziyade kardeşleriyle daha çok vakit geçirmektedirler. Kardeşler arası ilişkiler duygusal yönü olan, samimi ve yakın ilişkilerdir. Bu nedenle kardeşlerin birbirlerinin tutum ve davranışlarını etkilemeleri daha kolaydır. Özellikle, büyük kardeşler bir rol model oluştururlar ve küçükleri yönlendirirler.⁷⁶

Ablam camide çok başarılı olduğu için ben de çok çalıştım. Çalışırken de Kur'anı, abdesti, namazı ve başörtüsünü öğrendim. Ablam sık sık bana soru soruyor ve beni kontrol ediyor. (Aişe, Y: 12, Mart 2010)

Ailemizde din pek konuşulmuyor benim aklıma dinimizle ilgili bir şey takılınca veya merak ettiğimde ablama sorarım. Çünkü onun bazı arkadaşları dini iyi biliyorlar ve onlar İslam hakkında çok konuşuyorlar. (Sevil, Y: 13, Nisan 2010)

Çocukların yaşadıkları en önemli arada kalma sorunu; kimliklerini bir Türk gibi inşa etmedikleri/edemediklerinden kendilerinden beklenen bir Türk çocuğu gibi konuşma, oturma ve geleneklere uyma konusu onlara tamamen yabancı gelmekte ve bir anlam ifade etmektedir. Benzer bir durum Lee'nin çalışmasında da görülmektedir.⁷⁷ Bu durumda melez bir sosyalleşme kendini göstermektedir. Bu “melez” sosyalleşmede Bakhtin'in⁷⁸ dikkat çektiği iki ayrı kültürün çatışmasının yaşanması yanında yeni bir dünya görüşü hamlesi ve tutumu da bu insanların eliyle inşa edilecektir.

Latin Amerikalı, Asyalı veya Afrikalı çocukların ırksal arka planları kendileri ikinci nesil Amerikalı olsalar da toplumsal katılım ve hareketlilikte onlara sıkıntı çıkarabilmektedir.⁷⁹ Ancak diğer göçmen ve Müslüman ülkelerden gelen çocukların aksine Türk çocukları, Amerikan toplumu

⁷⁶ Judy Dunn, “Siblings and Socialization,” Grusec & Hastings (ed.), *Handbook of Socialization* içinde, ss.310-311.

⁷⁷ Lee, *Tongans Overseas*, s.140.

⁷⁸ Mikhail Bakhtin, *The Dialogic Imagination: Four Essays*, terc. Caryl Emerson & Michael Holquist (Austin, TX: University of Texas Press, 1981), s.360.

⁷⁹ Portes & Rumbaut, *Immigrant America*, s.258.

içerisinde gerek renk, gerek aksan ve gerekse modernleşmeyle barışıklığı sayesinde çok da belirgin ve kimlikleri açık bir şekilde yer almıyorlar hatta bazen Türk oldukları bilinmeyenleri de var.⁸⁰ Bu özellikle kamusal alanlarda Türklerin kendi kimliklerini bazen saklama bazen isim değiştirme gibi yöntemlerle muhatapların kimliklerini fark etmesini engelleyici yöntemleri de beraberinde getirebilmektedir. Bunun yanında iki kültür arasında kalarak çatışma yaşayanların bazıları kimlik krizi yaşarlarken bazıları da dinî sosyalleşmenin kanallarıyla “melez” bir sosyalleşme yaşayarak dengeli bir kimlik kurabilmektedir.⁸¹

Sonuç ve Değerlendirme

Birinci nesil göçmenlerin aksine Amerika’da doğmuş, büyümüş ve eğitim almış Türk çocukları kendilerini daha çok “Amerikalı” hissetmektedirler. Bunun temel nedeni ise okul yoluyla sosyalleşmeye uğramalarıdır. İkinci nesil Türk Amerikalı çocuklar “eski” ile “yeni”, “dışarı” ile “ev” arasında adeta tersi sosyalleştirme faktörleri olarak rol oynamaktadırlar.⁸² Böylece bir manada etnik, kültürel ve coğrafi olarak köklerinden kopmalar yaşayıp artık Türkiye onlar için çoğu zaman babalarının memleketi statüsünde yer almaktadır.

Özellikle ikinci nesil Türk çocukları uyumlu bir kimlik ve sosyalleşme adına bir çok engel ve zorlukla karşılaşmaktadır.⁸³ Onlar aileleri ve Amerikalı akranları arasında kapana kısılmış gibi iki dünyada yaşamakta ve o ikisinin değerleri arasında bir çatışma ortamı içerisinde sosyalleşmektedirler. Bunun sonucunda çoğu kez çocuklar iki tercihten birini yaptıklarında ya ailelerine olan saygıları azalabiliyor veya buldukları ortamda sorunlu çocuklar şeklinde algılanabiliyor. Bu yüzden alkol ve uyuşturucu gibi Amerikan okul sisteminin gerçekleriyle yüz yüze kalma yaşı da erken olabilmektedir.⁸⁴ Çünkü bir taraftan ailenin eliyle sosyalleşme diğer taraftan okul, öğretmen, akran grubu ve medya eliyle Amerikan tarzı değer ve normlarla sosyalleşme bir çatışmayı da beraberinde getirmektedir.

Bulgulardan biri de milli günlerin dinî günler gibi kutlanması ve çocuklara öğretilirken çocukların zihninde dinî ve milli günlerin birleşik

⁸⁰ Ercan, “Making Sense of Schooling,” s.109.

⁸¹ Awad Ibrahim, “The New *flâneur*: Subaltern Cultural Studies, African Youth in Canada and the Semiology of In-betweenness,” *Cultural Studies* 22:2 (2008), ss.234–253.

⁸² Kaya, “Muslim American Identities,” s.30.

⁸³ Alba, “Bright vs. Blurred Boundaries,” s.21.

⁸⁴ İlhan Kaya, “Shifting, Turkish American Identity Formations in the United States,” (yayınlanmamış doktora tezi, The Florida State University, Florida, 2003), ss.110-111.

düşünülmesi yani etnik kimlik ve din bir anlamda bütünleşerek ortaya çıkmaktadır. Diğer taraftan dinî sosyalleşmesi daha başarılı gözükenlerinde kültürel geçişkenliğinin nispeten zayıf olduğu görülmektedir. Bazı durumlarda dinî sosyalleşme aynı zamanda Türk kültür ve kimliğinin de öğretilmesi anlamına gelmemektedir. Böylece din, varlığını sosyalleşme içinde daha baskın olarak hissettirirken etnik kültür ve kimlik yerine daha liberal bir yoruma çoğu zaman da göçle birlikte oluşan etkileşim ve kimliği yeniden kurma ve inşa etme haline bırakabilmektedir.

Bu çalışma sonucunda gençlerin Türk kültür, din ve geleneklerine bakışlarıyla aile fertlerinin onlardan beklentilerinin çoğu zaman farklılıklar içerdiği tespit edilmiştir. Dinî gelenek ve değerlere uzak görünen ailelerde bile klasik göçmen ve onun çocuğu arasındaki gerilimler yaşanmaktadır. Ahensiz sosyalleşmeye maruz kalan ikinci nesil çocuklar aile desteği ve yakınlığı bulamadığı için Amerikan kültürü içinde asimile olma yolundadırlar. Her halükarda bu çocuklar başta sokak sorunları olmak üzere akademik başarısızlık ve pek çok meydan okumalarla doğrudan karşı karşıya kalacaklar ve yeterli desteği bulamadıkları durumlarda asimile kendiliğinden gerçekleşecektir.

İkinci nesil çocukların ailelerinin dinî ve kültürlerini seçici bir şekilde alarak sosyalleştiklerinde çatışmacı ortam kendisini melez bir kimlik ve sosyalleşme alanına bırakmaktadır. Çünkü sonuç itibarıyla iki nesil arasında nesiller boyunca paylaşılan anlamlardan oluşan bir ortak evren kendini göstermekte, bu da iki nesil arasında daha açık iletişim kanalları ve buna bağlı olarak içten bağlılık kurma imkânı verirken, inançlar ve sosyal normlardan oluşan bir anlam dünyası çocukların toplumsal olarak asimile olmalarının önüne geçebilmektedir.

Bir taraftan çalışan ailelerin çocuklarına yeteri derecede vakit ayıramaması, diğer taraftan çocuk ve ebeveyn arasındaki kültür farklılığı, diğer taraftan da aile büyüklerinin kendilerinin yeniden dinî sosyalleşme içinde olmaları ve dinî sosyalleşmeye kendilerinin ihtiyaç duyması sebebiyle, çoğu zaman aileler çocuklarının dinî sosyalleşmelerini camilere veya dinî gruplara emanet etmektedirler. Bu durumda da ailenin yerine getiremediği sosyalleştirme görevini dinî topluluk karşılamaktadır. Böylesi durumlarda toplumun kendi gettosunu oluşturması ve bunun sonucu olarak da toplumun diğer kesimlerinden uzaklaşma tehlikesi söz konusu olsa da Amerikan Türk toplumu için böyle bir tehlikeden söz etmek mümkün görünmemektedir. Mevcut dinî sosyalleşme görünümünde anneler çocukların dinî sosyalleşmelerinde daha kritik görevler üstlenmekte ve

babalara nispetle daha etkili görünmektedirler. Bunun yanında geniş aileye sahip veya Türkiye'deki aile büyükleriyle irtibatın güçlü olduğu kimi ailelerin çocuklarının dinî sosyalleşmelerinin diğerlerine oranla daha başarılı oldukları sonucuna vardık. Buna bağlı olarak akrabaları olan ve akrabalık ilişkileri kurabilen ailelerin çocukları dinsel sosyalleşme olarak daha donanımlı olabilmektedir.

Amerika'da yetişen ve sosyalleşen Türk gençlerini çalışmada analiz edildiği şekliyle ailede dinî sosyalleşme açısından beş farklı dinsel ve kültürel sosyalleşme grubuna ayırdık. Bu fiili durumun oluşmasında elbette çocukların ailelerinin tercihleri, eğitim durumları, sosyo-ekonomik arka planları, dinî tutumları, etnik kimliğe yaklaşımları ve önceki tecrübeleri belirleyici olmaktadır.

1.5 nesil ve ikinci nesil göçmen Türk çocuğunun dinî sosyalleşmesinin bir şekil içinde göstermek gerekirse ailenin dinî değerlere bağlılığı da dikkate alınarak bunun ilk aşamasının “bağlılık ve aidiyet”, ailenin yerleşikliğinin ilerleyen zamanında bu duygu “nostaljik sevgiye” dönüşebilir, aynı anda veya takiben sosyalleşmenin diğer araçlarının etkisinin artmasıyla birlikte (okul, arkadaş grubu, medya) “iki arada kalma” durumu yaşanırken, çatışmanın sonucunda mutlaka şu iki sonuçtan biri ortaya çıkmaktadır. Değer ve dinî inançlarını öğrenmede yeterli dayanak noktalarını bulamayan, kuramayan veya bunlarla ilişkisi çok az olan bir aile ortamında yetişen çocuk “asimile” olarak tamamen Amerikalılaşıyor veya kendisine kaynaklık edecek aile büyükleri, toplum önderleri ve arkadaş bulan gençler iki kültür arasında bir dengeli veya “melez” kimlik oluşturarak dinî sosyalleşmelerini tamamlayabilmektedirler.

Dinî sosyalleşmeleri “bağlılık ve aidiyet” olarak nitelendirilen gençler, kendi kültürünü baskın kültüre göre daha ideal bulmakta ve bazı zamanlar diğer kültüre karşı olumsuz bir tavır içine girebilmektedirler. Bu kimseler daha çok Türklerin yoğun yaşadığı bölgelerde oturan Türk çocuklarını temsil etmekte olup bu yakın oturmaya binaen sosyal çevrelerinin ağırlıklı olarak Türklerden oluşması, dinî sosyalleşme açısından bazı avantajlara sahipse de dinî ve kültürel sosyalleşme sürecini olumsuz etkileyen yönleri de vardır. Bu çocukların Türk toplumunun baskın olmadığı bölgelerde yaşamaları durumunda veya ileride iş ortamında karşılaşacakları muhtemel meydan okumalarda sorunlar yaşayacağı düşünülebilir.

Nostaljik özlem içinde dinî sosyalleşmeleri gerçekleşen gençlerde etnik kimlik ve din iç içe geçmiş vaziyette işlev görmektedir. Daha çok geleneksel

bir aile ortamında yeterli derecede inanç, ibadet ve toplumsal olarak sosyalleşme yaşamamış, göçmen ülkelerin değerlerinin etkisinde ancak kendi etnik kimliği ve dininin farkında olarak çocuklarını yetiştirmek isteyen ailelerin çocukları bu grubu oluşturmaktadır. Genellikle daha az dindar anne ve babaların çocuklarının da kendileri gibi eksiklik hissettikleri takdirde bu ülkede yaşayacakları kimlik kaybını öngörmeleri sonucu bazen de abartılı şekillerde tarih, kimlik ve dinî semboller yüklemeye çalıştıkları da bu gruptaki çocuklarda müşahede edilebilmektedir.

Arada kalmışlık hali içinde (çatışma) sosyalleşen gençler her iki kültür, gelenek ve dinî anlayış içinde problem/çatışma yaşayan çocuklardır. Bu gruba dahil olanlar kendilerini ne tam Amerikalı ne de tam olarak Türk toplumuna ait hissetmektedirler. İki toplumun da dinî ve kültürel değerlerini bilmeyen ve arada kalan bu kesim her iki topluluk için de risk oluşturan grubu teşkil etmektedirler. Özellikle aile değerleriyle okul, medya ve arkadaş gruplarında yaşadıkları/öğrendikleri yaşam deneyimleri onların ikilemlerini derinleştirmektedirler. Lee'in⁸⁵ ifadesiyle bu gençleri "iki kıyı arasında" bir sosyalleşme yaşayan gençler olarak nitelemek mümkündür.

Dinî sosyalleşmeleri asimile meyilli olarak gelişen gençler kendi etnik kimliklerini tam bilmedikleri için veya kabul etmedikleri için ret etmekte/değersiz görmekte ve baskın kültür içinde sosyalleşerek kişilik ve kimliklerini ona göre şekillendirmektedirler. Bu gençlerin ailelerinin de dinî kültür, kimlik ve gelenekle ilişkisi çok yüzeyselken, özellikle karma ailelerin çocuklarının bu tür bir sosyalleşme içinde oldukları görülmektedir. Amerikan'ın yaşamına ve Amerikan kimliğine tamamen entegre olmuş, Türk kimliğini ön plana çıkarmayan, çocuklarına ana dilini dahi öğretmeyen veya öğretemeyen ve hatta çocuklarıyla da sadece İngilizce konuşan ailelerin bu çocuklarını "yeni kıtanın yeni insanları" olarak ifadelendirmek yanlış olmayacaktır.

Hemen hemen bütün göçmen aileler çocuklarının yüksek sosyal hareketlilikle sınıf değiştirmesini arzu ederlerken aynı zamanda etnik, dinsel ve kültürel geleneklerini de muhafaza etmesini isterler.⁸⁶ Bu istenilen durumu kimi aileler başarabilmektedir. İki kimlikli ve iki dilli olarak sosyalleşen (melez) gençler her iki toplumla barışıktırlar. Her iki kültürün de kimi değerlerini alarak ancak kendi kültür ve geleneklerini dışlamadan, dilini konuşabilen bunun yanında yerli kültür öğelerini de bilerek sosyalleşen bu

⁸⁵ Lee, *Tongans Overseas*, s.141.

⁸⁶ Min, "A Comparison of Post-1965 and Turn-of-the-Century Immigrants," s.75.

fertler en ideal göçmen genç tipini oluşturmaktadırlar. Bu gençler her iki kimliğini de çok güzel taşıyabilen, Amerikan'ın siyasal ve toplumsal olaylarıyla yakından ilgilenen, ama bununla birlikte öz değerlerini koruyan, bu değerlere sahip çıkan, kültürel zenginliğinin farkında olan ve aynı zamanda evrensel düşünebilen, bilinçli ve eğitilmiş ailelerin çocuklarıdır. Aslında Habermas'a göre de "göçmenlerden beklenmesi gereken tek şey, geldikleri ülkenin kültürel biçimlerinden vazgeçmeksizin yeni ülkelerinin siyasal kültürüne katılmaya gönüllü olmalarıdır."⁸⁷ Bu gözlemsel veriler çerçevesinde sonuçlar, göçmen gençlerin, karşılaştığı ahlaki ve kültürel ikilemler, ebeveyn tartışması ve göç edilen ülkedeki meydan okumalarla nasıl başa çıktıkları/çıkamadıkları veya kendilerince bu meydan okumalara nasıl çözümler ürettiğinin bir cevabıdır denilebilir. Bu sonuçlar aynı zamanda Türk çocuklarının ailede dinî sosyalleşmelerinde "ait olmadan inanmak"⁸⁸ veya "ait olarak inanma"⁸⁹ sonucunu bir arada gösterir niteliktedir.

KAYNAKÇA

- Alba, Richard. "Bright vs. Blurred Boundaries: Second Generation Assimilation and Exclusion in France, Germany and the United States," *The Ethnic and Racial Studies* 28:1 (2005), ss.20-49.
- Anthony, F. Vincent, Chris Hermans & Carl Sterkens. "Religious Practice and Religious Socialization: Comparative Research among Christian, Muslim and Hindu Students in Tamilnadu, India," *Journal of Empirical Theology* 20:1 (2007), ss.100-128.
- Arslan, Mustafa. "Dini Sosyalleşmenin Temel Etkenleri: Türk Geç Ergenleri Arasında Uygulamalı Bir Araştırma," *Akademik Araştırmalar Dergisi* 31 (2006), ss.61-78.
- Arweck, Elisabeth & Eleanor Nesbitt. "Young People's Identity Formation in Mixed Faith Families: Continuity or Discontinuity of Religious Traditions?" *Journal of Contemporary Religion* 25:1 (2010), ss.67-87.
- , "Close Encounters? The Intersection of Faith and Ethnicity in Mixed-Faith Families," *Journal of Beliefs and Values* 3:1 (2010), ss.39-52.
- , "Plurality at Close Quarters: Mixed-Faith Families in the UK," *Journal of Religion in Europe* 3 (2010), ss.155-182.
- Bakhtin, Mikhail. *The Dialogic Imagination: Four Essays*. Ed. Michael Holquist; terc. Caryl Emerson & Michael Holquist. Austin, TX: University of Texas Press, 1981.
- Berger, Peter L.-Thomas Luckmann. *Gerçekliğin Sosyal İnşası*. Terc. Vefa S. Öğütlü. İstanbul: Paradigma Yayıncılık, 2008.

⁸⁷ Jürgen Habermas, "Struggles for Recognition in the Democratic Constitution State," Charles Taylor & Amy Gutman (ed.), *Multiculturalism, Examining the Politics of Difference* (Princeton, NJ: Princeton University Press, 1994) içinde, s.139.

⁸⁸ Grace Davie, *Religion in Britain since 1945: Believing without Belonging* (Oxford: Blackwell, 1994), ss.3-5

⁸⁹ Abby Day, "Believing in Belonging: An Ethnography of Young People's Constructions of Belief," *Culture and Religion* 10:3 (2009), s.263.

- Cornwall, Marie. "The Influence of Three Agents of Religious Socialization: Family, Church, and Peers," Darwin L. Thomas (ed.), *The Religion and Family Connection: Social Science Perspectives* (Provo, UT: Religious Studies Center, Brigham Young University, 1988) içinde, ss.207-231.
- Çakır, Ruşen. *Ayet ve Slogan: Türkiye'de İslami Oluşumlar*. İstanbul: Metis Yayınları, 1991.
- Çoştı, Yakup. "Toplumsallaşma Sürecinde Dindarlığı Etkileyen Faktörler," Yayınlanmamış doktora tezi, 19 Mayıs Üniversitesi, Samsun, 2009.
- Davie, Grace. *Religion in Britain since 1945: Believing without Belonging*. Oxford: Blackwell, 1994.
- Day, Abby. "Believing in Belonging: An Ethnography of Young People's Constructions of Belief," *Culture and Religion* 10:3 (2009), ss.263-278.
- Dunn, Judy. "Siblings and Socialization," Joan E. Grusec & Paul D. Hastings (ed.), *Handbook of Socialization: Theory and Research* (New York: The Guilford Press, 2007) içinde, ss.309-327.
- Ercan, Zeynep. "Making Sense of Schooling, Identity, and Culture: Experiences of Turkish Students and Their Parents," Yayınlanmamış doktora tezi, The Ohio State University, Columbus, OH, 2009.
- ."Looking at School from the House Window: Learning from Turkish-American Parents' Experiences with Early Elementary Education in the United States," *Early Childhood Education Journal* 38 (2010), ss.133-142.
- Espin, Oliva M. *Women Crossing Boundaries: A Psychology of Immigration and Transformations of Sexuality*. Londra: Routledge, 1999.
- Ghayur, M. Arif. "Muslims in the United States: Settlers and Visitors" *Annals of the American Academy of Political and Social Science* 454 (1981), ss.150-163.
- Giddens, Anthony, Mitchell Duneier & Richard Appelbaum. *Introduction to Sociology*. New York: W.W. Norton Company, 2005.
- Glaser, Barony & Anselm Strauss. *The Discovery of Grounded Theory: Strategies for Qualitative Research*. New York: Aldine de Gruyter, 1967.
- Göle, Nilüfer. *Modern Mahrem*. İstanbul: Metis Yayınları, 1991.
- ."İç İçe Girişler: İslam ve Avrupa. Terc. Ali Berktaş. Ankara, Metis Yayınları, 2010.
- Günay, Ünver. *Erzurum Kenti ve Çevre Köylerinde Dini Hayat*. İstanbul: Erzurum Kitaplığı, 1999.
- ."Türkiye'de Dini Sosyalleşme," *Türkiye I. Din Eğitimi Semineri* (Ankara: İlahiyat Vakfı Yayınları, 1981) içinde, ss.192-199.
- Güngör, Özcan. "Modernizm Sürecinde Cami Cemaatinin Din Anlayışı (Batıkent Örneği)," Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara, 2004.
- ."The Process of Religious Institutionalization of Turkish in the US," *International Journal of Business and Social Science* 2:8 (2011), ss.211-222.
- Habermas, Jürgen. "Struggles for Recognition in the Democratic Constitution State," Charles Taylor & Amy Gutman (ed.), *Multiculturalism: Examining the Politics of Difference* (Princeton: NJ, Princeton University Press, 1994) içinde, ss.107-148.
- Hemming, Peter & Nicola Madge. "Researching Children, Youth and Religion: Identity, Complexity and Agency," *Childhood* 19:1 (2011), ss.38-51.
- Herberg, Will. *Protestant, Catholic, and Jew: An Essay in the American Religious Sociology*. Garden City, NY: Doubleday, 1960.
- Himmelfarb, Harold. "Agents of Religious Socialization Among American Jews," *The Sociological Quarterly* 20 (1979), ss.447-494.
- Hyde, Kenneth E. *Religion in Childhood and Adolescence: A Comprehensive Review of the Research*. Birmingham, AL: REP, 1990.
- Ibrahim, Awad. "The New Flâneur: Subaltern Cultural Studies, African Youth in Canada and the Semiology of In-betweenness," *Cultural Studies* 22:2 (2008), ss.234-253.

- Jacobson, Jessica. *Islam in Transition: Religion and Identity among British Pakistani Youth*. Londra: Routledge, 1998.
- Johnstone, Ronald L. *Religion in Society: A Sociology of Religion*. 6. baskı. Upper Saddle River, New Jersey: Prentice-Hall, 2001.
- Karpat, Kemal. "The Turks Finally Establish a Community in the United States," *International Journal of Turkish Studies* 12:1-2 (2006), ss.167-186.
- Kaya, İlhan. "Muslim American Identities and Diversity," *Journal of Geography* 106:1 (2007), ss.29-35.
- . *Müslüman Amerikalılar*. Ankara: Dipnot Yayınları, 2007.
- . "Identity and Space: The Case of Turkish Americans," *The Geographical Review* 95:3 (2005), ss.425-440.
- . "Shifting, Turkish American Identity Formations in the United States," Yayınlanmamış doktora tezi, The Florida State University, Florida, 2003.
- Koştaş, Münir. *Üniversite Öğrencilerinden Dine Bakış*. Ankara: TDV Yayınları, 1995.
- Köktaş, M. Emin. *Türkiye'de Dini Hayat: (İzmir Örneği)*. İzmir: İşaret Yayınları, 1993.
- Küçükcan, Talip. "Avrupa'daki Türk Toplumunun Kimlik Arayışı," *Diyanet Aylık Dergi* 2 (1994), ss.45-48.
- Lee, Helen Morton. *Tongans Overseas: Between Two Shores*. Honolulu, HI: University of Hawaii Press, 2003.
- Long, Theodore E. & Jeffrey K. Hadden. "Religious Conversion and the Concept of Socialization: Integrating the Brainwashing and Drift Models," *Journal for the Scientific Study of Religion* 22:1 (1983), ss.1-14.
- Min, Pyong Gap. "A Comparison of Post-1965 and Turn-of-the-Century Immigrants in Intergenerational Mobility and Cultural Transmission," *Journal of American Ethnic History* 18: 3 (1999), ss. 65-94.
- Min, Pyong Gap & Dae Young Kim. "Intergenerational Transmission of Religion and Culture: Korean Protestants in the U.S.," *Sociology of Religion* 66:3 (2005), ss.263-282.
- Ozorak, Elizabeth W. "Social and Cognitive Influence on the Development of Religious Beliefs and Commitment in Adolescents," *Journal for the Scientific Study of Religion* 28 (1989), ss.448-63.
- Park, Jerry & Ecklund Howard. "Family and Religious Socialization for Asian American," *The Sociological Quarterly* 48 (2007), ss.93-118.
- Patterson, Charlotte J. & Paul D. Hastings. "Socialization in the Context of Family Diversity," Joan E. Grusec & Paul D. Hastings (ed.), *Handbook of Socialization: Theory and Research* (New York: The Guilford Press, 2007) içinde, ss.328-355.
- Polat, Fazlı. "Türk Toplumunda Zihniyet Oluşumu Açısından Dini Sosyalleşme ve Karşılaşılan Bazı Problemler," *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi* 19 (2002), ss.207-217.
- Portes, Alejandro & Rubén G. Rumbaut. *Immigrant America: A Portrait*. Berkeley ve Los Angeles: University of California Press, 2006.
- Raj, Dhooleka Sarhad. "Who the Hell Do You Think You Are? Promoting Religious Identity among Young Hindus in Britain," *Ethnic and Racial Studies* 23:3 (2000), ss.535-558.
- Rapley, Mark & Susan Hansen. "Socialization," Bryan Turner (ed.), *The Cambridge Dictionary of Sociology* (Cambridge: Cambridge University Press, 2006) içinde, ss.591-592.
- Rymarz, Richard & John Graham. "Going to Church: Attitudes to Church Attendance amongst Australian Core Catholic Youth," *Journal of Beliefs and Values* 26:1 (2005), ss.55-64.
- Sherkat, Darren. "Religious Socialization: Sources of Influence and Influences of Agency," Michele Dillon (ed.), *Handbook of Sociology of Religion* (Cambridge: Cambridge University Press, 2003) içinde, ss.151-163.

- Şenyürekli, Ayşem R. "Caring From a Distance: How Turkish Transnational Families Maintain Intergenerational Relationship," Yayınlanmamış doktora tezi, The University of Minnesota, Minnesota, 2007.
- Şimşek, Eyüp. "Çocukluk Dönemi Dini Gelişim Özellikleri ve Din Eğitimi," *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 4:1 (2004), ss.207-220.
- Vaidyanathan, Brandon. "Religious Resources or Differential Returns? Early Religious Socialization and Declining Attendance in Emerging Adulthood," *Journal for the Scientific Study of Religion* 50:2 (2011), ss.366-387.
- van Meijl, Toon. "Multicultural Adolescents Between Tradition and Postmodernity: Dialogical Self Theory and the Paradox of Localization and Globalization," Hubert J. M. Hermans (ed.), *Applications of Dialogical Self Theory*, New Directions for Child and Adolescent Development, c.137 (San Francisco: Jossey-Bass, 2012) içinde, ss.39-52.
- Warner, R. Stephen. "Work in Progress Toward a New Paradigm for the Sociological Study of Religion in the United States," *American Journal of Sociology* 94 (1993), ss.93-104.
- Webster, Colin. "Local Heroes: Violent Racism, Localism and Spacism among Asian and White Young People," *Youth and Policy* 53 (1996), ss.15-27.
- Woodward, Kathryn. *Identity and Difference*. Londra: Sage Publications, 1997.

Census, "Turkish Community",
http://factfinder2.census.gov/faces/tableservices/jsf/pages/productview.xhtml?pid=ACS_10_1_YR_B04003&prodType=table, 16.12.2011